

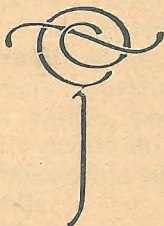
Boj za obstoj in svobodo
Slovenije

Izdalo in založilo
tajništvo Slovenske ljudske stranke

1924

Boj za obstoj in svobodo Slovenije

Izdalo in založilo
tajništvo Slovenske ljudske stranke



1924

Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani

Boj za obstoj in svobodo
Slovenije

Đ 2999



1. Juni 1949 / 404



1924

Narodna ljudska republika Slovenije

Na potu do samostojnosti.

Največjo politično pogreško je zakrivil slovenski narod pri volitvah v ustavotvorno skupščino, ko je dal večino glasov demokratom, samostojnejšem, socialdemokratom in komunistom, ki so vsi zagovarjali v skupščini centralizem, a liberalci in samostojnejši celo zanj glasovali.

Sedaj mora slovenska ljudska stranka to popravljati. To delo je težko, toda vendar ne brez uspeha. Preteklo leto je slovensko ljudstvo že dalo naši stranki dokaz velikega zaupanja. Volilo je po veliki večini samo naše poslance. Volili so jih tudi mnogi pristaši drugih strank. Poslanci tega v narodni skupščini niso pozabili. Trudili so se voditi politiko, ki bi koristila celokupnemu slovenskemu narodu. V tem oziru je bila njih naloga, predvsem skrbeti za to, da pridejo Slovenci v državi do one samostojnosti, ki nam zajamčuje in omogočuje na naši zemlji naše lastno slovensko življenje.

Ker je bilo naših poslancev vkljub popolni zmagi samo 21, z Bunjevci vred 24, je bilo le naravno, da so se morali takoj po izvolitvi ozirati po zaveznikih. Najbližji po državnopravnem programu so jim bili Hrvati in bosenski muslimani. Združili so se z obema v takozvani federalistični blok.

Toda Hrvati še v parlamentu zavoljo svoje abstinence niso mogli priti v poštev. Zato je bilo edino pravilno, delati na to, da se v parlamentu ne ustvari

takoj velika in trdna večina, ampak da se osnuje slaba večina in slabotna vlada. Naši poslanci so zaradi tega pripustili homogeno radikalno vlado, ki je mogla naslanjati le na maloštevilne nemške in džemijetske poslance.

Ta kombinacija je imela za slovenske poslance tudi to prednost, da niso bili več sami v opoziciji, kakor za časa ustavotvorne skupščine. Opozicija sama po sebi z borbo proti večini in vladi zbližuje vse opozicionalne stranke. V opoziciji se stranke najdejo. Slovenski poslanci so imeli simpatije pri onem delu demokratske stranke, ki se je udeležila znanega zagrebškega kongresa. In tako je došlo najprej do zbližanja z demokrati, potem do tolikokrat imenovanega ožjega bloka.

Sedaj so stali računi v parlamentu naenkrat drugače. Ožji blok je bil tako močen, da bi imel v parlamentu večino, ako bi se v njem prikazali tudi Hrvati. Samoumevno je, da so se odslej še bolj željno upirale oči slovenske delegacije v Zagreb in da so se tamkaj naši poslanci tudi osebno mnogokrat zglašali. In ne brez uspeha. Prišlo je to tega, da so se Hrvati naenkrat prikazali v Belgradu. Pašić se je sicer zvezal s Pribičevićem, toda zaman, njegova usoda je bila zapečatenata.

V parlamentu je nastala nova večina, sestavljena iz Srbov, Hrvatov in Slovencev, manj ali bolj odkrito podpirana tudi od drugih manjših strank, voljna in sposobna prevzeti vlado ter delati na to, da pride do sporazuma med vsemi tremi brati. Tako so dovedli poslanci slovenskega naroda naše nade, naše želje in naše zahteve pred prag možnosti, da se nam uresničijo.

Po velikih težavah kljub neštevilnim intrigam je dobil ožji blok (Slovenci, muslimani, srbski demokrati) kot parlamentarna večina vlado v roke. Hrvati

še niso hoteli vstopiti, toda reklo se jim je, da lahko vstopijo, kadar hočejo. Z vstopom Hrvatov v vlado bi šele stališče sporazumnih in protikorupcijskih strank postalo močno in trajno. Toda prišlo je drugače. Ko so bili Hrvati pripravljeni, da vstopijo, niso smeli več vstopiti in prisililo se je vojnega ministra, da otvori krizo in da pade naša vlada. Tako se je tudi zgodilo.

Prvi uspehi.

Vendar lahko ugotovimo, da politika naših poslancev za našo slovensko samostojnost v državi ni bila brez uspehov. Celo veliki in važni so ti uspehi in treba bo dosedanje politiko brezpogojno nadaljevati. Kot uspehe lahko zabeležimo:

1. Hrvati so zapustili svojo dosedanje politiko abstinence in prišli v narodno skupščino; v skupščini niso hoteli tirati opozicije, ampak so takoj vstopili v parlamentarno večino in celo v vlado.

2. Misel sporazuma s Slovenci in Hrvati je prestopila tudi meje Save in našla pristaše v Srbiji med Davidovičevimi demokrati. Ta stranka se je prva v Srbiji izjavila za sporazum. Sedaj prihajajo tudi druge stranke za njo, nekatere odkrito, druge prikrito. Odkrito se je izjavila za sporazum srbska neodvisna radikalna stranka pod vodstvom Nastasa Petrovića. Prikrito so za sporazum srbski zemljoradniki in komunisti, toda popolnoma se še vendar ne morejo osloboditi velerbskega hegemonističnega duha. V radikalni stranki se tudi izražajo za sporazum, a se vsem ne verjame. Celo Pribičević se je v zadnjih govorih že priklonil sporazumu, toda tudi njemu se ne veruje. Ovire torej padajo, četudi počasi. Le žerjavovci in socialisti še trdno vztrajajo pri centralizmu.

3. Dočim so se dosedaj srbske stranke obotavljale izjaviti, da se zadnja ustava ne sme ne za črko menjati, da jim je politično sv. pismo, so v zadnjem času vse stranke, tudi radikalna in samostalno demokratska izdale izjavo, da pristajajo na revizijo ustave.

4. Nobene stranke razven žerjavovcev ni, ki bi ne bila za nedeljivost Slovenije in bi ne priznavala, da je treba Sloveniji dati še zraven onih zadev, ki so že v dosedanji ustavi zadržani, tudi finance in šolstvo.

Kar so druge stranke v ustavotvorni skupščini zagrešile, to sedaj polagoma in z velikimi težavami popravlja Slov. ljudska stranka.

Markov protokol v Zagrebu.

Položaj po volitvah I. 1923.

Po volitvah v narodno skupščino I. 1923. so dobile veliko večino Slovenska ljudska stranka v Sloveniji, Hrvatska republikanska seljačka stranka med Hrvati in Narodnoradikalna stranka med Srbi, tako da se je vsaka teh treh strank mogla smatrati kot legitimna zastopnica svojega naroda. Prišel je trenotek, ko je bilo mogoče misliti na sporazum med Slovenci, Hrvati in Srbi na avtonomističnem temelju. To je bilo odvisno v prvi vrsti od srbske radikalne in hrvatske Radićeve stranke.

Radikali so bili v stiski, ker sami niso mogli sestaviti vlade s parlamentarno večino. Kakor se je iz njihovih vrst slišalo, bi bili voljni ustaviti parcelacijo (razdelitev) Slovenije in popolnoma prepustiti Slovincem upravo Slovenije, toda brez revizije centralistične vidovdanske ustave, če bi šla SLS ž njimi

v vlado; toda ta samouprava, na katero bi bili radikalni pristali, ni odgovarjala popolni avtonomiji, kakršno je zahtevala SLS in bi jo brez revizije ustave radikalni lahko vsak čas uničili. Zato je SLS mislila rajši na ožji stik s Hrvati, s katerih pomočjo bi bilo mogoče ali radikale prisiliti k reviziji ustave ali pa bi se bile morale vršiti nove volitve. Odvisno je bilo od Radića.

Dogovor s Hrvati in muslimani.

Istočasno kakor SLS je tudi Radićeva stranka izrazila željo po skupnem taktičnem nastopu s SLS. Radić je sporočil radikalni stranki po svojih odposlancih, da želi sporazuma s Srbi. Kakor v Belgradu je poslal tudi v Ljubljano svoje odposlance. Posledica tega je bila, da se je v Zagrebu vršil razgovor med zastopniki SLS, Radićeve stranke in muslimanske organizacije dr. Spaha iz Bosne. Pri tem razgovoru so odposlanci razložili programatično stališče svojih strank v državnopravnem oziru. Radić je svoje republikansko stališče razložil v tem smislu, da hoče samostojno Hrvatsko v državi, v kateri bo hrvatski narod sam sebe neovirano upravljal, da bo Hrvatska v stvari republika, četudi ostane država monarhistična s kraljem v Belgradu. Ta »republikanski« program Radića se je torej vsebinsko in stvarno vjemal z avtonomističnim stališčem SLS, po katerem naj bi v Sloveniji vladalo slovensko ljudstvo samo s svojo izvoljeno vlado, kar je Radić sam ugotovil. V dosego skupnega cilja je bilo dogovorjeno, da nobena od imenovanih treh strank ne bo šla sama v vlado z radikali, da se bode poizkusil sporazum z radikalno stranko za ureditev države po zahtevah Hrvatov in Slovencev. Radić je obljubil, da pošlje v belgrajski parlament 50 do 60 svojih poslancev.

Radić hodi svoja pota.

Radikalna stranka je na Radićevo povabilo poslala v Zagreb na skupen sestanek z zastopniki SLS, HRSS in muslimanske organizacije predsednika in tajnika radikalnega kluba Marka Gjuričiča in Vojislava Janića.

Radikalna poslanca nista imela polnomočja, pač pa sta izjavila, katere zahteve da smatrata za sprejemljive za radikalno stranko. Pogajanja so se vršila 12. in 13. aprila 1923. Najprej je govoril z radikalnima zastopnikoma Radić sam, potem so se šele začela oficialna pogajanja. Ta prva Radićeva stranpot drugim ni bila povolji, kar je Radić občutil vsled molčečnosti dr. Korošca in je šaljivo dejal: »Dr. Korošec danas šuti, on će nas sve prevariti.« Ta prva Radićeva stranpot je bila proti dogovoru. Dne 13. aprila je objavila vrhtega belgrajska »Pravda« vest, baje iz radikalnih krogov: »Pašičevi delegati imaju svlašćenje, da ponude pogodbu o nedolasku Radićevaca v Belgrad, kako bi Pašić mogao sam sa džemijetom i Nemcima raditi.« Zastopniki SLS so se dobro zavedali, da iz te moke ne bo kruha, ako bi Radićevci ne šli v parlament; Radić je sicer prej obljubil, da pojde 50 do 60 njegovih poslancev v Belgrad in je pri pogajanjih izjavil: »Praktično moramo zaključiti, kaj naj naredimo 16. aprila (ko se sestane narodna skupščina), ali da pojdemo vsi, da vas zrušimo, ali pa se sporazumemo.«

Dogovarjanje z radikali.

Na vprašanje dr. Korošca, na kaj vse bi radikali hoteli pristati pri reviziji ustave, sta radikalna delegata izjavila, da tega ne vesta. »Mi vam gremo daleč nasproti,« je izjavil Radić, »ko smo dejali, da vam priznavamo dejansko stanje.« Za vse pa je bilo jasno, da

v tako dalekosežni stvari ni mogoče v nekaj dneh do sestanka narodne skupščine skleniti sporazuma, četudi bi imela radikalna delegata polnomočna strankina pooblastila, zato se o načrtu za končni sporazum sploh po prvih informativnih vprašanjih ni razpravljalo, marveč le o predpogojih za sporazum. Ti predpogoji zato niso vsebovali nobenih takih zahtev, ki bi se tikale končne ureditve države, marveč naj bi radikali kot jamstvo, da hočejo sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci, pokazali in dokazali svojo pripravljenost in dobro voljo za sporazum v izpremembi režimskih metod v upravi.

Na vse te podrobno navedene zahteve, ki so se protokolarično s podpisi zastopnikov pogajajočih se strank zabeležile, sta radikalna delegata pristala in dr. Janić je še dejal: »Vse te zahteve so tako pravične, da jih bo brez dvoma z 99% radikalna stranka sprejela.« Radikalna delegata sta kazala celo razumevanje in pripravljenost sprejeti predlog slovenskih zastopnikov, da naj bi se slovenski vojaki takoj začeli premeščati v Slovenijo ali vsaj v Sloveniji bližnje kraje, da ni posegel vmes Radić, češ da je vojaško vprašanje preveč »škakljivo«, da bi se stavilo kot predpogoj za sporazum. Ni treba naglašati, da sta se nato radikalna delegata takoj pridružila temu Radićevemu mnenju.

Kot protikoncesijo je federalistični blok pristal, da bo od svoje strani omogočil radikalni stranki s svojim zadržanjem v parlamentu izvedbo sporazuma in se bodo v ta namen pogajanja nadaljevala.

Radić ostane doma.

Do tega pa ni prišlo, ker je radikalna stranka na to molčala, ni hotela izjaviti, da sprejema predpogoje za sporazum, zanašajoča se očitno, da Radi-

čevcev ne bo v parlament. Ko je Radić to videl, je na shodu v Zagrebu napadel radikale in imenoval Ljubo Jovanovića »političnega magarca«, v parlament pa ni poslal 50 do 60 svojih poslancev, kakor je obljubil. S tem je bil predsporazum razrušen in Jugoslovanski klub z muslimani je stopil v parlamentu takoj že pri volitvi skupščinskega predsednika v ostro opozicijo. Federalistični blok je objavil »Markov protokol«, toda kljub najostrejšemu nastopanju Jugoslovanskega kluba in bosanskih muslimanov ni bilo več mogoče ne preprečiti homogene radikalne vlade ne zrušiti je nato, ker Radić ni držal svoje obljube in je z vsemi svojimi poslanci ostal doma, Pašičevo vlado pa so podpirali Nemci in džemijet.

Uspeli Markovega protokola.

Nadaljni spretni taktiki dr. Korošca se je posrečilo sporazumu naklonjene srbske demokrate ločiti od nepoboljšljivih Pribičevićevih demokratov in pripraviti tak položaj, da je bilo pozneje mogoče zrušiti centralistični režim in sestaviti vlado sporazuma, reda in zakonitosti. Markov protokol je bil pa za SLS kljub vsemu temu velikega pomena:

1. Ker so ž njim radikali z lastnoročnimi podpisi priznali, da smo Slovenci, Hrvati in Srbi trije narodi;

2. radikali niso marali izpolniti takih predpogojev za sporazum, ki bi jih v vsaki urejeni državi vsaka vlada brez pogodbe samoposebi morala v upravi izvajati in je ves svet videl, da je naša borba pravična ter se nam odrekajo najelementarnejše pravice;

3. Slovencem nikdar nihče ne bo mogel očitati, da mi nismo hoteli sporazuma, marveč ves svet ve, da ga Pašić ni hotel;

4. se je zopet jasno pokazalo, da je bila taktika SLS edino pravilna, Radićeva pa usodno napačna;

5. s homogeno radikalno vlado se je zarezalo globoko nasprotje med radikali in demokrati, ki so do tedaj tvorili enotno velesrbsko fronto. Večina demokratov se je pod vodstvom Ljube Davidovića odločno postavila na stališče sporazuma, kar se ne bi zgodilo, ko bi demokratska stranka stopila v Pašičevo vlado.

Tudi Markov protokol je sijajen dokaz politične zrelosti in taktične spretnosti SLS in njenega doslednega delovanja za enim in istim ciljem: samostojnost Slovenije v tej državi!

Zoper davčne krivice.

Vkljub odločnemu in ves čas doslednemu boju za politično in gospodarsko osvoboditev slovenskega ljudstva, za njegovo avtonomijo, slovenski poslanci niti za trenutek niso odnehali v svojih prizadevanjih, tudi v sedanjih centralističnih razmerah olajšati gorje slovenskega ljudstva. Prav posebno vneto in vstrajno je Jugoslovanski klub deloval na to, da se ogromno davčno breme, ki nas teži, olajša in pravično razdeli med vse državljane.

Ko je finančni minister radikal dr. Stojadinović predložil svoje dvanajstine in pozneje 1. 1923 finančni zakon, ki naj bi veljal za leto 1924/25, se je takoj videlo, da ta novi finančni zakon pomeni novo krivico in nova bremena za Slovenijo. Zvišal je finančni minister zemljiški davek in povišal tudi dohodninski davek. Istočasno so se v ogromni meri zvišale tudi takse, ki so tako visoke, da danes že vsakdo mora priznati, da je tako zvišanje taks ne le velika krivica, ampak tudi nesmisel in naravnost rečeno neumnost.

Jugoslovanski klub je proti tem novim obremenitvam, ki naj bi zadele v prvi vrsti Slovence, energično protestiral. Poslanci Jugoslovanskega kluba so prepričavali finančnega ministra v osebnih intervencijah, v finančnem odboru in v plenumu skupščine, da teh poviškov slovensko ljudstvo ne zmore in da mora priti na ta način do katastrofe. Finančni minister dr. Stojadinović je sicer poslušal, v malenkostnih stvareh tudi odnehal, ampak glavne krivice so ostale. Tedaj bi bili slovenski poslanci morda dosegli kaj več ugodnosti v davčnem oziru za Slovence, ko bi hoteli opustiti svoj boj zoper srbsko radikalno stranko, ki je bila tedaj na vladi, in zoper centralizem. Stojadinović sam je našim poslancem, ki so se zglašali osebno pri njem radi davkov, izjavil: **Pojdite z nami v vlado in pustite svojo avtonomijo, pa se bomo tudi o davkih drugače menili**«. Take ponudbe pa je Jugoslovanski klub odločno odklanjal, ker danes vsakdo ve, da se popolnoma pravična davčna ureditev za Slovence ne da izvesti brez avtonomije. Tako smo dobili sedanje davčne krivice, za katere so glasovali v parlamentu radikali in Pribičević-Žerjavovi demokratje. Pašićeva vlada je v parlamentu za te davčne krivice nad Slovenci dobila večino le zato, ker še vseh Radićevih poslancev ni bilo v parlamentu in pa ker je Davidovićevo stranko baš v tistem trenutku izdal Pribičević (Žerjavov pobratim) ter s svojimi uskoki glasoval z radikali za vse davčne krivice in gorostasni taksni zakon. Iz tega se vidi, kdo je kriv sedanjih krivičnih davkov. Pomolite to pod nos Žerjavovim agitatorjem!

Vendar bi tudi te davčne krivice, ki so obsežene v finančnem zakonu, če prav so velike, ne bile še tako hude kakor so, ko bi del našega davčnega uradništva čutil s svojim ljudstvom. Toda pri nas na Slovenskem je del uradništva, ki hoče biti bolj srbsko

kakor Srbi sami. To se posebno vidi v nekaterih okrajih, kjer posamezni davčni referenti zahtevajo od ljudi naravnost nemogoče stvari.

Dohodninski davek in nezabeljen močnik.

Kako se pri nas doma na podlagi davčnih zakonov izvršuje davčna praksa, naj pojasni samo tale zgled: V občini Velika vas v litijskem okraju živi reven bajtar, ki ima kopico otrok. Da so njegove razmere res skrajno ubožne, se vidi iz tega, da je lani na svojem mogel prirediti le enega prešiča. Prišla je zima, bosih otrok ni mogel pošiljati v hudem snegu v eno uro oddaljeno šolo, moral jim je kupiti obutev. In ker pri hiši ni bilo denarja, je moral prodati edinega prešička, da je obul otroke. Zato je potem cela družina ostala brez zabele in jedla nezabeljen močnik. In davčni referent je temu revežu naložil dohodninski davek zato, ker je prodal prešiča. Ta zgled jasno dokazuje, da ima centralizem in njegove krivice svoje vnete pomagače tudi med nami. Na drugi strani pa je znano, da se dohodninski davek na Hrvaškem in v Vojvodini malo izterjuje, po nekod pa celo nič. Tako po nekod v Vojvodini davčne oblasti dohodninskega davka že od leta 1919 niso iztirjale niti enega vinarja!

Boj naših poslancev proti dohodninskemu davku.

Ko je poleti 1924 prišla za dva meseca na krmilo Davidovičeva vlada, je Jugoslovanski klub takoj započel resno akcijo, da se davčne krivice odpravijo. V ta namen so se slovenski poslanci zavedali, da je treba doseči dve stvari: 1. Treba je doseči za bodoče proračunsko leto nov finančni zakon, v katerem bi se

odpravile vse dosedanje davčne krivice in takse. Še preje pa je treba s posebnim dodatnim zakonom tudi sedanji finančni zakon popraviti vsaj v glavnih točkah, posebno glede dohodninskega davka. 2. Davčnim uradnikom, ki so s svojim delovanjem delali take krivice našim ljudem, dati čutiti, da je njihovo delovanje bilo v škodo ne le slovenskemu ljudstvu, marveč tudi državi in davčni morali.

Ko je nastopil z Davidovičem novi finančni minister dr. Spaho, je Jugoslovanski klub izmed sebe takoj izbral poseben odsek, ki naj se s finančnim ministrom dogovori, kaj je potreba takoj ukreniti. Jugoslovanski klub je izdelal v sporazumu s finančnim ministrom svoje predloge, ki so vsebovali sledeče:

Najprvo naj se izdelata zakonska novela (dodatek) k finančnemu zakonu, ki glede dohodninskega davka poviša dosedaj veljavni takoimenovani eksistenčni minimum (najmanjši obdavčljiv dohodek) in spremeni tudi davčno lestvico. Eksistenčni minimum bi se zvišal vsaj na 60.000 kron — mi smo zahtevali 80.000 (sedaj znaša 20.000). Na ta način bi bili dohodninskega davka oproščeni vsi delavci, vsi mali obrtniki in vsi mali in srednji kmetje. Za naprej za drugo leto pa bi se vsi davki s taksami vred spremenili. S finančnim ministrom je bilo tudi dogovorjeno, da se prestavijo iz Slovenije v Vojvodino vsi tisti davčni uradniki, ki so na Slovenskem kazali pri iztirjavanju davkov preveliko vnemo in premajhno modrost in pravičnost. Ti gospodje naj bi bili svojo vnemo pokazali v Vojvodini, kjer bi imeli priliko pobirati zaostanke iz leta 1919, ki znašajo par milijard kron. Vrhutega so slovenski poslanci dosegli, da je finančno ministrstvo pristalo na to, da se v okrajih, kjer so se godile velike davčne krivice, ustavi iztirjavanje dohodninskega davka, dokler pritožbe tistih, ki so se pritožili, ne bodo rešene.

V ta namen je bilo treba mnogo dela in posvetovanj. Finančno ministrstvo je že izdelalo načrt za odpravo najhujših krivic pri dohodninskem davku ter ta načrt že tudi razposlalo finančnim delegacijam na vpogled. Enako je bila v delu že sprememba zakona o taksah. Vse je bilo pripravljeno, tedaj pa je naša vlada morala odstopiti, na njeno mesto so prišli zopet Pašić, Pribičević, Žerjav in Stojadinović, davčni eksekutorji na Slovenskem imajo polno dela, milijarde v Vojvodini pa čakajo, kdaj jih bo kdo pobral.

Dne 8. februarja bo šlo za odpravo davčnih krivic pri nas in za nepobrane milijarde tam doli!

Boj korupciji.

Ko je nastopila Davidovičeva vlada, katere glavni program je bil sporazum med Slovenci, Hrvati in Srbi, je takoj javila vsej javnosti, da hoče za vsako ceno zatreti korupcijo, ki vlada v naši državi v veliko škodo vseh ljudskih slojev. Naznanila je, da hoče predložiti parlamentu cel zakonski načrt proti korupciji. Da to prizadevanje vlade podpro, so poslanci vseh vladnih strank sestavili in podpisali obtožnice proti nekaterim bivšim ministrom, na katere je najbolj letel sum, da so zapleteni v razne afere. Obtožnice so bile izročene predsedništvu narodne skupščine proti ministrom: dr. Lazi Markoviću, dr. Velizarju Jankoviću, dr. Kojiću. Izdelana je bila obtožnica proti bivšemu ministru za šume in rude dr. Srškiću in se je pripravljala tudi proti bivšemu vojnemu ministru generalu Pešiću. Zakonski načrt za zatiranje korupcije, ki ga je predložila vlada, je že bil v razpravi ter bi bil v načelu sprejet že v odseku. Do sprejetja tega zakona v zbornici ni prišlo, ker je naša vlada morala preje pasti, predno je krivce zadela zaslužena kazen. Jasno pa je, da se je kamen

sprožil in da bo zakon proti korupciji prišel na dnevni red takoj, ko bo zbran novi parlament. Krivci ne smejo uiti zasluženi kazni. Takega zakona je naša država pogrešala že dolgo.

Februarja meseca leta 1924 je bil obtožen koruptnih dejanj bivši minister radikal dr. Laza Marković, eden najožjih prijateljev Pašičevih in velik zagovornik zveze med radikali in Pribičevićem ter Žerjavom. Dne 22. februarja 1924 se je radikalom posrečilo pri glasovanju v skupščini še rešiti svojega voditelja pred sodiščem. Razprava o Markovičevih dejanjih je trajala dva dni.

Jugoslovanski klub zahteva zakon proti korupciji.

V debati je poslanec Kremžar v imenu in po naročilu slovenskih poslancev Jugoslovanskega kluba prvi in edini predlagal, naj se sklene nov zakon za zatiranje korupcije. Ta predlog Jugoslovanskega kluba tedaj ni bil sprejet. Večina ga je odklonila. Ni preteklo pol leta, ko je Jugoslovanski klub skupaj z ostalimi strankami sporazuma stopil v vlado. In tedaj je bila ena prvih skrbi naših poslancev, da se sprejme zakon proti korupciji, kakor so ga naši poslanci predlagali že meseca februarja 1924. Nič ne de, če je z vlado padel tudi ta zakonski načrt, to je le dokaz, kako potreben je tak zakon. Dobri poznavalci razmer zatrjujejo, da bi Davidovičeva vlada ne bila še tako brž padla, ko bi prizadeti gospodje ne bili prepričani, kako krvavo resno misli naša vlada pobijati korupcijo.

Tudi to poglavje dokazuje, koliko žrtev, truda, potrpljenja in nasprotovanja je treba pretrpeti našim poslancem, če hočejo svoj program pošteno in ljudstvu v korist izvajati!

Za naše vojake.

Proti rožljanju s sabljo za politiko miru.

Slovenska ljudska stranka je kot socialna in ljudska stranka nasprotnica oboroževanja, vojne in militarizma. Pri vsaki priliki so poslanci Jugoslovanskega kluba zastopali to stališče s tako odločnostjo in načelnostjo, da so posamezni generali odkrito govorili, češ da poslanci SLS rušijo armado. Ugotavljamo, da naša stranka nima namena rušiti armado, pač pa hoče, da se ta armada zmanjša, da imajo vojaki, ki služijo v naši armadi, zadostno preskrbo in pošteno obleko ter da se generaliteta nima vtikati v politiko. To svoje stališče so zastopniki Jugoslovanskega kluba zagovarjali prav posebno v razpravi o novem vojaškem zakonu še pod radikalno vlado. Tedaj je bila v zvezi z zahtevo o zmanjšanju armade izrečena tudi zahteva, da slovensko ljudstvo hoče od vlade tako zunanjo in notranjo politiko, ki bo miroljubna ter da se neha z rožljanjem s sabljo. Na te zahteve si tedanja vlada sploh ni upala odgovarjati, ker se je bala kompromitirati pred zunanjim svetom.

Naše fante domov!

Zato pa je vojni minister odgovarjal na drugo važno zahtevo slovenskih poslancev, ki so zahtevali, da morajo slovenski vojaki iz Macedonije domov v Slovenijo!

To svojo zahtevo so slovenski poslanci utemeljili iz zdravstvenih, političnih in vojaških razlogov. Vse zaman! Tedanji vojni minister general Pešić je pred celo zbornico ob silovitem nasprotovanju slovenskih poslancev na ves glas zaklical:

»To se ne bo zgodilo nikdar!«

Ta klic vojnega ministra je vzbudil med slovenskimi poslanci ogorčene proteste. Jasno je bilo, da se generaliteta, dokler bo imela tako moč v roki, iz političnih razlogov ne bo uklonila naši zahtevi, naj slovenski fantje služijo doma. Vendar Jugoslovanski klub od te svoje zahteve nikdar ni odnehal niti za las. Ko je slovensko ljudstvo v Davidovičevi vladi zadnje dni julija 1924 zopet dobili svoje zastopstvo, so slovenski poslanci takoj začeli misliti, kako izvršiti to našo zahtevo. Kakor se je pa kmalu pokazalo, je novi vojni minister Hadžić bil prav tako nasproten vladi, v kateri je sedel, kakor je bil nasproten zahtevi, naj bi slovenski fantje služili doma. S spremembo vlade se naša generaliteta ni prav nič izpremenila. Saj je znano, da so ravno nekateri generali mnogo pripomogli k temu, da je morala Davidovičeva vlada pasti. Zato so slovenski poslanci hoteli vojaško upravo pridobiti za svojo zahtevo na ta način, da na podlagi podatkov dokažejo, koliko slovenskih fantov vsako leto umrje v Macedoniji vsed slabega podnebja. Predno so ti podatki mogli učinkovito in uspešno uveljaviti našo zahtevo, je generalska sablja zarožljala, vojni minister Hadžić je odstopil, hoteč s tem prisiliti celo vlado, da odstopi.

Tedaj so stranke sporazuma hotele enkrat za vselej potisniti politikujoče generale v kot ter tudi v armadi izpeljati svoje zahteve. V ta namen pa je bilo potrebno, da stopijo v vlado tudi Radičevci. Ti so dolgo cincali. Ko so jim naposled ostale stranke sporazuma dopovedale, kako potrebno je, da stopijo tudi oni v vlado, če hočemo izvesti svoje zahteve, se je Radić udal. Med pa so že razni generalski in drugi neodgovorni ljudje dosegli svoj namen, da je naša vlada morala odstopiti.

S tem pa

ni pokopana naša zahteva,

naj slovenski fantje služijo doma, ni pokopana zahteva, da se mora vojaški zakon spremeniti ljudstvu v korist! Ni pokopana zahteva, da mora politika ven iz armade, ni pokopana zahteva po razorožitvi! Vse te zahteve le čakajo, da ljudstvo pri novih volitvah zopet pride do veljave. Tedaj bodo s toliko večjo silo stopile na dan zahteve slovenskega ljudstva glede naših vojakov.

Podrobnih posredovanj, ki so jih naši poslanci v teku poldruga leta izvršili za naše vojake na stotine, ne bomo popisavali, ker pišemo le o naših programatičnih zahtevah.

Delo SLS v kmetijskem ministrstvu.

Kako so skrbeli za kmeta

samostojneži in radikali:

Eno najvažnejših ministrstev v naši državi, ki je po veliki večini kmetška, je poljedelsko ministrstvo. Če pa pogledamo državne proračune preteklih let, je na prvi pogled jasno, da ta važnost ministrstva za poljedelstvo v številkah proračuna ni prišla nikdar do izraza. Ko je sedel znani Pucelj v tem ministrstvu, je bilo v državni proračun postavljenih komaj nekaj nad stodvajset milijonov dinarjev za kmetijske svrhe. Celotni tedanji državni proračun je pa znašal približno osem milijard dinarjev. Za kmetijske namene je znal torej zastopnik samostojnežev tako malo vsoto prioriti, da pravzaprav ne pride v primeri s celotnim proračunom prav nič v poštev. Za 80 % kmetov samo 15 % proračuna!

Proračun za leto 1924/25, ki so ga sestavili radikali, znaša v celoti nad deset milijard dinarjev, za kmetijske svrhe je pa odpadlo le nekaj nad 200 milijonov dinarjev. Torej še vedno le 20 %.

Iz teh števil je razvidno, kako mačehovsko so delili centralistični mogotci od Puclja do radikalnega poljedelskega ministra denar za povzdigo kmetijske produkcije in v kmetijske namene.

Kako pa zastopniki SLS?

Ko je prišla koncem julija t. l. Davidovičeva vlada na krmilo, je pripadlo kmetijsko ministrstvo Slovenski ljudski stranki. Zastopniku SLS v tem ministrstvu, dr. Kulovcu, je bila prva naloga, da izdela tak proračun, ki bo odgovarjal važnosti kmetskega stanu v državi, potrebam našega kmetskega gospodarstva in služil res vsestranskemu razvoju vseh panog kmetijstva. Bodoči proračun bi moral tudi enkrat za vselej preprečiti, da bi se naši kraji zapostavljali za južnimi kraji. Na teh načelih je bil z velikim trdom in z veliko marljivostjo sestavljen nov proračun za leto 1925/26, ki je znašal nad sedemstopetdeset milijonov dinarjev, torej šestkrat več kot Pucljev proračun. V finančnem ministrstvu so to vsoto za približno dvesto milijonov znižali. Na odločno zahtevo poljedelskega ministrstva je pa ostala vsota nad petstopetdeset milijonov dinarjev. SLS je tudi finančnemu ministrstvu naznanila, da bi izvajala posledice, če te vsote ne bi sprejel. S to vsoto bi se lahko gospodarilo. Vse panoge kmetijstva bi se lahko zadovoljile in sigurno je, da bi dobilo naše kmetijstvo v celem svojem obsegu nov razmah, ko bi skupščina ta proračun sprejela in bi se vsote začele uporabljati za določene namene. Ta proračun, za katerega se je SLS v finančnem ministrstvu z vso silo zavzela, izgleda malo drugače, kakor

proračuni prejšnjih poljedelskih ministrov, ki so imeli pač demagoške besede za kmeta, dejanj pa niso nikdar pokazali.

Nekatere postavke v novem proračunu.

Štajerske posojilnice.

V novem proračunu so bile postavljene in od finančnega ministrstva tudi sprejete visoke vsote za podporo kmetijskega združništva. Vstavljena je bila vsota, s katero bi se sanirale one male štajerske posojilnice, ki so imele pred vojsko svoj denar naložen v Gradcu in ga po prevratu niso mogle in niso smele dvigniti. Vsled znane skrajno škodljive pogodbe radikalne vlade z avstrijsko vlado bi bile vse te posojilnice — vkupno kakih 20 — tako hudo prizadete, da se bodo mogle brez dejanske sanacije le z največjo težavo vzdržati. Radi nasilja, ki se je izvršilo nad večino ljudskega zastopstva, bodo morale te posojilnice še dalje čakati na svojo rešitev, kakor so sedaj zaman čakale na rešitev tako od samostojnežev kakor od naših liberalcev, ki so oboji skupaj zdaj eni zdaj drugi skoraj ves čas bili na vladi.

Mlekarska in kmetijska šola.

V proračun je bila stavljena vsota 2 milijona kron za ustanovitev dveletne mlekarske šole na Gorenjskem. Ta šola je za naše kmetijsko nujno potrebna. Sigurno bi se odprla spomladi, če bi Davidovičeva vlada obstala. V proračunu so bile dalje tudi zadostne postavke za otvoritev kmetijske šole na Gorenjskem in Prekmurju. Tudi o tem so poprej mnogo govorili, pa ničesar izvršili.

Regulacije rek in hudournikov.

Regulacija rek in hudournikov je za Slovenijo izredno važno vprašanje. V novi državi je delo na

tem polju zelo trpelo radi pomanjkanja denarnih sredstev. V kratki dobi, ko je bila SLS na vladi, se je spravilo to vprašanje v celem obsegu v tir. Začeli so se izdelavati načrti, preskrbele so se večje vsote za razna najnujnejša dela. V novem proračunu je bilo pa poskrbljeno, da bi se ta dela v velikem obsegu nadaljevala. V mnogih krajih Slovenije manjka vode. SLS je preje v deželnem zboru sklenila veliko število novih vodovodov, kapnic, napajalnikov in jih tudi zgradila. Tudi v tem oziru je zavel pod vlado SLS v ministrstvu za kmetijstvo nov duh. Dovolili so se krediti za kapnice in v proračunu so bile postavljene za vodovode in kapnice velike vsote.

Poljedelski krediti.

V državi imamo državne denarne ustanove, kjer dobivajo veletrgovina, industrija in veleobrt kredite (posojila) po nizkih obrestih. Kmetu so pri vseh teh zavodih bila dosedaj zaprta vrata. Pri nas so si kmetje že od leta 1890. naprej pomagali s tem, da so ustanavljali male posojilnice po Rajfajznovem sistemu, kamor so nalagali svoje prihranke, kjer so pa tudi dobivali po zmerni obrestni meri v času potrebe posojila. V teku let smo vso Slovenijo prepregli s takimi malimi posojilnicami in s tem tudi rešili našega kmeta iz rok pijavk in oderuhov. Ker se je pa pri nas tudi drugo kmetijsko združništvo v zadnjem času dovolj lepo razvilo, nam ti prihranki, ki so naloženi v posojilnicah, za nadaljni uspešni razvoj kmetijskega združništva več ne zadostujejo. Naše posojilnice tudi ne morejo več zadostiti vsem kreditnim potrebam našega kmeta. Še mnogo hujše kakor pri nas je pa po drugih krajih države, kjer takih malih kmetskih hranilnic in posojilnic sploh nimajo. Tam se morajo kmetje zatekati, kadar so v denarnih potrebah, k oderuhom in bankam, kjer dobivajo denar po obrestni meri 20—30%.

Mimogrede bodi omenjeno, kako so dosedanji mogočnjaki »lepo« ravnali s kmetom. V Bosni je še Avstrija ustanovila neko napol državno ustanovo imenovano Poljedelski kredit kot nekako nadomestilo za hranilnice in posojilnice, ki jih tam po deželi sploh bilo ni. Ta ustanova se je rešila tudi še v novo državo. Nabral se je večji kapital, od katerega naj bi kmetje dobivali posojila. Vladni mogočnjaki so pa odredili, da se ta denar po veliki večini naloži v razne banke in le majhen del tega denarja je bil razposojen in še ta le vladnim pristašem. Od bank je ta kmetom namenjena ustanova dobivala 10 % obresti. Kmetje so se pa potem morali za posojila obračati na banke, ki so jim posojevale po 28 %. Poljedelski minister dr. Kulovec je seveda takoj napravil red, odpovedal bankam denar in odredil, da ta ustanova služi kmetom, katerim je bila tudi namenjena. Odstavil je ravnatelja, pod katerega upravo se je tudi deloma na povelje iz Belgrada vse to vršilo. Ko se je povrnila zopet Pašićeva vlada, radikalni poljedelski minister ni imel nujnejšega posla, kakor da je vpokojenega ravnatelja takoj zopet postavil na čelo imenovanemu zavodu.

Takih oderuških obresti naravno nobeno kmetško posestvo ne zmore. Ni čuda, če je zadonel po vsej državi iz kmetskih vrst že pred leti glas, da mora država tudi kmetskemu stanu preskrbeti kredit (denar). Prejšnje vlade, ki so bile leto ali še več na vladi, niso takega zakona predložile Skupščini. Za to nujno potrebo kmetijstva niso imeli časa. Radikalna stranka je skoraj ves čas od prevrata sem na vladi. Samostojneži so bili skoraj dve leti na vladi. Tudi naši liberalci so sedeli skoraj pet let na vladi. Nobena teh vlad ni predložila takega zakonskega predloga, kaj šele, da bi ga tudi potom skupščine v zakonila. Nekateri poljedelski ministri so pač delali na tem, da izdelajo tak zakonski predlog. Pa niti en poljedelski

minister se ni potrudil in tudi ni hotel, da bi izdelal zakonski predlog, ki bi služil splošnim koristim kmetijstva, ampak vsak je imel pri izdelavi tega zakona tudi svoje strankarske koristi v mislih.

Ko je prevzela SLS kmetijsko ministrstvo, je bila ena prvih nalog poljedelskega ministra, da izdela zakon o poljedelskem kreditu in ga predloži skupščini. Sklical je v Belgrad vse zastopnike zadružnih in drugih kmetijskih organizacij iz cele države, kjer se je dva dni živahno obravnavalo to za kmetijstvo tako važno vprašanje. Na tem zborovanju so se v soglasju z zastopniki kmetov ugotovila načela, na katerih mora biti ta zakon o poljedelskem kreditu zgrajen. Poljedelski minister, ki se je sam ves čas debate udeleževal, je vsa načela sprejel in takoj tudi začel izdelavati zakon. Zakon je do vseh podrobnosti izdelal in tudi vse pripravil, da ga predloži 20. oktobra skupščini. Skupščina bi ga lahko v dveh, treh dneh sprejela in s tem rešila eno najvažnejših kmetijskih vprašanj. Nasilje je tudi to važno delo zaenkrat uničilo.

Po tem zakonskem predlogu bi se osnovala osrednja zadružna kreditna zadruga, ki bi bila v rokah zadružnih zvez brez ozira na strankarsko pripadnost. V to osrednjo kreditno zadrugo bi morala prispevati država letno gotovo vsoto, dokler ne bi njen kapital dosegel 500 milijonov dinarjev. Dalje bi se stekal v to osrednjo kreditno zadrugo tudi del čistega dobička Narodne banke, Hipotekarne banke, razredne lotrije in Poštne hranilnice. Tako bi vsaj nekoliko tudi te ustanove prispevale za potrebe kmetskega kredita. Pri tej osrednji kreditni zadrugi bi dobivale kredite zadružne zveze, potom zadružnih zvez zadruga po deželi in pri zadrugah posamezni člani zadrug, t. j. kmetje. Prejšnje vlade niso mogle leta in leta priti na jasno glede tega zakona. Davidovičeva vlada je v par tednih svojega obstoja — saj je bila

skoraj od svojega začetka radi intrig vojaških in drugih neodgovornih krogov v krizi — ta zakon jasno in moderno izdelala prav v smislu enakih zakonov, kakor jih imajo najmodernejše države na svetu. Prepričani smo, da bodo volilci znali preceniti delo prejšnjih vlad in tudi pri volitvah pomagali, da po volitvah tam nadaljujemo, kjer so nas v novembru nasiloma zaustavili.

Vinska kriza in vinogradništvo.

Znano je, da se v naši državi pridela mnogo več grozdja in vina, nego ga moremo doma porabiti. Mnogi kraji v naši državi žive edinole od vinogradništva. Ker niso mogli vina spraviti v denar, so živeli ljudje po mnogih krajih v pomanjkanju. Ker imamo preveč vina doma, bi morale vlade voditi tako gospodarsko politiko, da bi si osvojile za vino trge v tujih državah in bi tja vino izvažali in ga spravili v denar. Prejšnje vlade so pa vodile tako politiko v tem oziru, da smo izgubili vse vinske trge, vino je pa ostalo doma po kletah neprodano. Vsi se še spominjamo, kako se je nekdanji poljedelski minister Pucelj hvalil, da je dosegel pri pogajanjih s čehoslovaško državo, da bomo mogli tja izvoziti odvišno vino. Ta pogodba je bila res sklenjena za ceno, da sme Čehoslovaška k nam uvažati pivo. Pivo je k nam prihajalo, vina pa nismo mogli skoraj nič izvažati, ker se niso obenem uredili prevozni tarifi po železnicah in ker niso od Čehoslovaške dosegli, da bi primerno znižala carino na uvoz vina. Vsa tista hvala je bila le pesek v oči nerazsodnim ljudem in pa vodilni manever samostojnežev. Dejstvo je, da so prejšnje vlade krive, da smo izgubili vinske trge v Avstriji, Čehoslovaški in Poljski in da je vsled tega pri nas nastopila zelo občutna vinska kriza.

Anketa o vinski krizi v Belgradu.

Ko je SLS nastopila v vlado, se je lotila tudi tega težkega vprašanja. Poljedelski minister dr. Kulovec je sklical v Belgrad posvet vseh prizadetih krogov, kjer se je v celodnevem posvetovanju sklepalo, kako bi se odpomoglo vinski krizi. Sklenjene so bile tozadevne resolucije, ki naj bi služile ministrstvu za navodilo proučevanju tega važnega gospodarskega vprašanja. Važne so bile posebno resolucije, da se varujejo interesi vinogradnikov pri sklepanju trgovskih pogodb z drugimi državami. Dalje da se doseže od prometnega ministrstva znižanje prevoznih tarif in pa, da se znatno podpro vinorejske zadruga oziroma, da se omogoči ustanavljanje takih zadrug. Ministrstvo je šlo takoj na delo in takoj začelo izvrševati te sklepe. V dogovoru s prometnim ministrstvom so se dosegle znižane prevozne tarife za vino, namenjeno v inozemstvo in v nevinorodne kraje v državi.

Poljedelski minister je odredil za trgovska pogajanja z Avstrijo, ki so se pravkar začela, vinorejskega strokovnjaka-Slovenca, ki sedaj na Dunaju pri pogajanjih prav dobro zastopa interese vinogradnikov. Podprle so se že nekatere vinorejske zadruga z znatnimi vsotami in ministrstvo je tudi vse pripravilo, da bi se več takih vinorejskih zadrug z državno pomočjo osnovalo.

Poljedelske ankete.

Ko je prišel zastopnik SLS v poljedelsko ministrstvo, ni našel nikjer nobenega enotnega načrta za pospeševanje raznih panog kmetijstva po posameznih pokrajinah. Denar se je razsipaval dostikrat v velikih svotah povsem nepremišljeno in negospodarsko. Nikjer ni bilo nobenega načrta. Na nekatere pokrajine so se razni ministri posebno ozirali, druge so povsem

zanemarjali. Stik z ljudstvom in poljedelskimi strokovnjaki je bil popolnoma pretrgan. Zastopnik SLS v kmetijskem ministrstvu je takoj odredil, da se po posameznih pokrajinah sezovejo ankete kmetijskih strokovnjakov vseh kmetijskih in združenih organizacij. Poklicani zastopniki kmetijstva v posameznih pokrajinah naj sami povedo, v kateri smeri se naj v dotični pokrajini kmetijstvo razvija, katere panoge so zaostale in so vsled tega v prvi vrsti potrebne državne podpore in državne oskrbe. Na ta način bi dobili šele pravi načrt za podrobno delo v posameznih pokrajinah. Ankete so se vršile v več pokrajinah. Povsod so bile sprejete v največje zadovoljstvo, storjeni so bili velevažni sklepi za kmetijstvo dotične pokrajine. Ni pa ostalo samo pri sklepih, ampak kmetijsko ministrstvo je takoj tudi začelo te sklepe izvajati. Minister za kmetijstvo je nakazal velike vsote za kmetijska predavanja, za nabavo plemenske živine, za poljedelske razstave, za trtnice in drevesnice, za gospodinjske tečaje, za združništvo, za nabavljanje poljedelskih strojev (ustanovilo se je mnogo postaj za čiščenje žita in detelje, tudi v Sloveniji). V Sloveniji bi se moglo za denar, ki ga je poljedelski minister nakazal kmetijskim organizacijam in združenjem, prirediti najmanj 300 enodnevnih in večdnevnih kmetijsko-gospodarskih tečajev.

Robež in Mala Loka.

Na Kranjskem smo imeli pod bivšim deželnim odborom dve deželni posestvi za vzgojo plemenske živine. Od tod so dobivali živinorejci in živinorejske zadruge plemensko živino. V vojski je Robež popolnoma propadel in Mala Loka se radi pomanjkanja denarnih sredstev tudi ni mogla tako razvijati, kakor bi bilo potrebno. Zastopnik SLS v ministrstvu je

odredil, da se takoj ti dve posestvi vrneta svojemu prejšnjemu namenu. Stvar je bila v najlepšem teku, prepričani pa smo, da jo bodo sedanji »ljubitelji« našega kmeta zopet pokopali. Ministrstvo je naročilo za razmeroma veliko svoto (tri milijone dinarjev) bike iz Švice. Večje število je bilo namenjenih tudi za Slovenijo. Sedanji mogočnjaki bodo tudi to število po svoji znani »ljubezni« znatno pristrigli.

Zadružništvo.

V Sloveniji imamo najbolj razvito zadružništvo v celi državi. S ponosom moremo reči, da smo to zadružništvo ustvarili iz lastnih moči brez znatnejših državnih podpor. Dolžnost države bi bila, da bi zadružništvo v vsakem oziru podprla, tako z zakoni kakor tudi denarno. Šest let imamo že novo državo in še do sedaj nimamo modernega zadružnega zakona. Prejšnji ministri so poskušali, niso pa prišli preko početkov, dasi so bile razne vlade dolge mesece na vladi. V poljedelskem ministrstvu se je za časa ministrovanja zastopnika SLS izdelal v vseh podrobnostih modern zadružni zakon. Tekom oktobra bi se bil lahko predložil Narodni skupščini in tam bi bil lahko v par dneh brez izprememb sprejet, ker odgovarja ta zakon vsem modernim zadružnim načelom. Ž njim so bili zadovoljni predstavniki vsega našega zadružništva. Nasilje je tudi to preprečilo. Ljudstvo bo pa znalo na ta zločin primerno odgovoriti.

Poljedelsko ministrstvo je imelo že dosedaj za podporo zadružništva iz razredne loterije in iz proračuna na razpolago znatne vsote. Ko smo mi prevzeli poljedelsko ministrstvo, smo se začudili, da so razne zadruga v Srbiji prejemale državne podpore v znesku do tristotisoč dinarjev. Nikdar se pa ni čulo, da bi pri nas v Sloveniji kaka naša zadruga prejela od države

kako znatnejšo podporo. V tem oziru je bilo vsaj združništvo, ki se zbira pod okriljem Zadružne zveze v Ljubljani, skoraj popolnoma prezrto. Naloga poljedelskega ministra iz vrst SLS je bila, da te podpore povsem nepristransko in pravično razdeli na združništvo cele države. Na ta način se je omogočilo, da bi nastalo tudi pri nas z državno podporo vsaj par novih produktivnih zadrug. Od sedaj naprej, ko je zavladal velesrbski centralistični režim, zopet ne bomo doživeli, da bi priromal v naše kraje kak vinar v podporo zadrugam. Ves denar, katerega ogromen del plačuje Slovenija, bo ostal na jugu, še več pa bo izginil v razne fonde, iz katerih si polnijo nenasitne žepe razni velesrbski državni tatovi.

Podpore za poškodovane pri uimah.

Letošnje leto so bili naši kraji v Sloveniji in tudi nekateri drugi deli v državi zelo hudo poškodovani po uimah. Ljudstvo je imelo radi tega velike škode. Za prvo pomoč je preskrbelo kmetijsko ministrstvo milijon dinarjev podpore in 59 vagonov žita. Posebno še za poškodovance v ljubljanski okolici in škofje-loškem okraju je preskrbelo pol milijona dinarjev podpore. Krediti, ki so bili v to svrho namenjeni, je dobila Davidovičeva vlada že vse izčrpane. Treba je bilo mnogo truda, da se je dobil ta milijon in da se je poleg tega dobilo še devet milijonov dinarjev za te namene. Od teh devet milijonov dinarjev je minister odredil za Slovenijo 900.000 dinarjev. Stvar je bila v teku, da se izvrši, ko je morala vlada vsled pritiska od zgoraj odstopiti. Ker se leto za letom v nekaterih krajih ponavljajo velike nezgode po uimah (toči, poplavi) in se uničijo s tem velikanski kapitali kmetskega dela, je pripravilo ministrstvo tudi zakon za zavarovanje poškodovanih po toči in poplavi.

Avtonomna carinska tarifa.

Vsaka država ima svojo carinsko tarifo, t. j. vsaka država napravi svojim gospodarskim razmeram odgovarjajoče postavke za uvoz blaga iz tujih držav. S temi postavkami stopi pred tuje države, kadar hoče skleniti z njimi trgovske pogodbe. Pri sklepanju teh trgovinskih pogodb, odposlanci tako ene kakor druge države med seboj barantajo in popuščajo od svojih carinskih postavk pri eni več, pri drugi manj. Mi sedaj v novi državi še nismo imeli take carinske tarife, s katero bi stopili pri pogajanjih pred tuje države. Prejšnja Pašičeva vlada je začela tako carinsko tarifo izdelavati. Izdelala jo je pa tako, da bi se po tej tarifi zaščitili enostransko koristi samo nekaterih veleindustrij, tako da bi bili na splošno konsumentje (t. j. tisti, ki rabijo blago iz tujih držav) posebno pa kmetje, ki potrebujejo razne stroje, kmetijske naprave in kmetijstvu služne stvari, izredno oškodovani. Vse te stvari bi se podražile, nekatere od 20 do 60 %, druge celo več. Pri izdelavi te carinske tarife niso sodelovali ne zastopniki kmetijskih organizacij, ne zastopniki onih, ki bi bili radi podražnja najbolj prizadeti. Ko je nastopila nova Davidovičeva vlada, se je od nje zahtevalo, da to predlogo neizpremenjeno sprejme in ji da zakonsko veljavo. Zastopniki SLS v vladi so predlogo dobro preštudirali in takoj uvideli, da bi bila ta predloga izredno obremenilna za široke ljudske plasti in tudi za ves kmetijski stan. Odločno so se ustavili takemu nepravilnemu predlogu in zahtevali, da se v vseh bistvenih točkah predela, popravi in izpopolni. Samo vsled odločnega nastopa zastopnikov SLS v vladi se je posrečilo, da ta predlog ni stopil v življenje tak, kakršen je bil. Samo radi odločnega nastopa SLS so bile široke plasti ljudstva obvarovane milijonske in milijonske

škode. Pri takih važnih vparašanjih se vidi, da so zastopniki SLS imeli vedno obzir na eni strani na splošno naše gospodarsko stanje, da so pa tudi ščitili ljudstvo pred gospodarskim izkoriščanjem.

Delo SLS v ministrstvu za agrarno reformo.

Kot minister za agrarno reformo je minister Vesenjaka skušal dosledno brez ozira na želje in zahteve posameznikov in strank, bodisi vladnih, bodisi opozicionalnih, uveljaviti krščanske, socialne ekonomske, narodne smeri in načela naše stranke, ker je naš program za državo in človeško družbo bolj konstruktiven kakor katerikoli drugi.

V Sloveniji.

1. Nimamo pri nas baš mnogo deliti, ali še to, kar se je storilo, je bilo često izvršeno pristransko in strankarsko. Največ krivde pri tem nosijo nekateri krajevni agrarni odbori. O njih delu je dobil minister pritožbe o naravnost neverjetni pristranosti in grdi sebičnosti. Zato je bil eden prvih ukrepov ministra Vesenjaka, da se v Sloveniji in na Hrvaškem ti odbori razpustijo, agrarni interesentje pa za vsak posamezni slučaj izberejo svoje zaupnike, odnosno jih zastopa občina, ako tega ne izvrše.

2. Da se ono malo zemlje dobro, pošteno in pravično razdeli, veleposestnikom odvzame ter priredi vse tako, da se zamore ob končnem zakonu izvršiti kratkomalo prepis, odnosno vpis v zemljiško knjigo, je minister odredil splošno revizijo po celi Sloveniji, komisije sestavil iz dobrih pravnikov-sodnikov ter

kmetijskih in zemljemerskih strokovnjakov. Pri-skrbel je v to potrebna sredstva. Ako se ta ukrep dosledno izvrši, preide pretežna večina zemlje v posest slovenskega preprostega ljudstva, ki to zemljo itak obdeluje.

3. Za agrarno upravo se v Sloveniji pobira 5% od vsega na veleposestvih prodanega lesa. Vsota se po ogromni večini uporabi za komisije, agrarne operacije in kolonizacije v vseh drugih pokrajinah, za Slovenijo le malenkosten del. Slovenija je na ta račun plačala recimo lani 6 milijonov kron. Prejšnja leta približno isto vsoto. Minister se je postavil na stališče: plačajo vsi, ali pa nobeden in zato je odredil, da morajo plačevati tudi druge pokrajine in sicer tudi za nazaj za isti čas, kakor je plačevala Slovenija.

4. V Sloveniji imamo celo vrsto tujcev na veleposestvih. Niso naši državljani in niso našega naroda. Odredilo se je, da morajo veleposestniki te tuje državljane odpustiti, da dobijo naši ljudje službe in kruha na naši zemlji, saj vemo, kako težko spravijo že sedaj kmetje, delavci in tudi uradniki svoje sinove do kruha.

5. V zadevi dobave drv in stelje iz veleposestniških gozdov je dal minister Vesenjāk navodila, da se siromakom, ki večinoma nimajo svojih vozov in vprežne živine ali kvečjemu krave, dajo olajšave in ne delajo nalašč sitnosti in težave, kakor recimo v ptujskem okraju, na Dolenjskem in v Prekmurju.

6. Posebno pazljivost je posvetil minister Prekmurju, in skrbel, da dobijo zemljo domačini; odvzel jo je pa pod vplivom Pribičevića in Pašića priseljenim kolonistom, ki je niso sami obdelovali. Popravlil je s tem največjo krivico nad prekmurskim ljudstvom, kjer je največ pridnih domačih agrarnih interesentov.

7. Od prednika Simonovića podaljšane štiriletne zakupe je minister potrdil, v kolikor jih komisije kot neupravičene ne bi izpremenile.

8. Rešil je vse akte, ki jih je bilo nerešenih cele kupe in so čakali že po 2½ letih na rešitev. Dovolilo se je veleposestnikom najeti potrebne kredite, izvršila se je cela vrsta prenosov in odobrila cela vrsta kupnih pogodb v prilog slovenskim kmetskim posestnikom.

9. Odpravil je agrarno reformo s cele vrste kmetskih posestev, ki po besedilu in posebej po duhu zakona ne spadajo pod agrarno reformo. S tem je dotičnim odvzeto ogromno skrbi, težav in stroškov.

10. Po štirih letih se je prvič izplačevala posestnikom v celi Sloveniji zakupnina, ravnotako za Hrvatsko in sicer sorazmerno po proračunski postavki vsem brez razlike na narodnost in stranko. S tem je deloma popravljena stara upravna sramota.

Je še cela vrsta zadev, ki so se rešile v smislu zakona in v korist našemu kmetijstvu ter narodnemu gospodarstvu. Da se je vse delo izvršilo, je v veliki meri zasluga poštenega, vnetega in vestnega dela uradništva, osobito referenta za Slovenijo in uradnikov pri mariborskem agrarnem uradu.

Minister je skušal s svojimi navodili, rešitvami in odloki ustvariti stanje, da imajo vsi državljani zavest: zakon se spoštuje, pravica vlada in interesi ljudstva se smotreno čuvajo.

Druge pokrajine naše države.

Strankarska pristranost in deloma nezmožno ter v posameznih slučajih nepošteno in nevestno uradništvo je ustvarilo razmere, da je škoda za narodno gospodarstvo in za ugled države naravnost ogromna.

Če se govori v Makedoniji toliko o roparjih, kačakah, sovražtvu, umorih itd., je v mnogih ozirih tega krivo poslovanje organov agrarne reforme.

Da so celi kosi nekdam lepo obdelane Vojvodine pusti, neobdelani, poplavljeni, je v glavnem kriv slab način izvedbe agrarne reforme. Tukaj pač v pičlih treh mesecih ministrovanja ne more nihče napraviti čudežev. Vendar je minister uspel s svojim delom v toliko, da so čutili ljudje: zakon velja, podkupljevanja ni več, red se hoče uveljaviti brez strankarstva.

V tem smislu je minister

1. prepovedal osebna posredovanja advokatov pri ministru;

2. odredil revizijo v Vojvodini in nekterih okrajih Makedonije. Ta revizija je prinesla najlepše rezultate.

3. Uredil je dodeljevanje zemlje dobrovoljcem in agrarnim interesentom sploh.

4. Izvršil je izplačilo haka (zakupnine), kakor še dosedaj noben minister brez ozira na strankarstvo.

5. Ustavil je nesmiselno jemanje in vračanje zemlje in kolonizacijo ter postavil to na zdrav temelj zakona.

6. Rešil je ogromno vrsto pravnih sporov v Bosni, Hercegovini, v Vojvodini in Makedoniji.

7. Popravil je mnogo krivic poedincem.

9. Odredil je popravo kvarnega dodeljevanja zemlje iz državnih posestev, kjer so se uničile za kmetijstvo brezpogojno potrebne konjerejske postaje.

Vse rešitve, ki se ne morejo niti približno naštet, pričajo o odločni volji zastopnika SLS v ministrstvu za agrarno reformo napraviti red in uveljaviti zakon ter objektivno uradovanje.

V ministrstvu samem je minister Vesenj^{ak} pripravil statistični oddelek in odpravil pohajkovanje nekaterih, odpustil iz službe nekaj nesposobnih, nekaj nevestnih, nekaj podkupljivih uradnikov in uslužbencev. Še mnogo bi jih trebalo iztrebiti, da bi bil red in točno delo, toda vlado so prevzeli drugi; oni so sedaj odgovorni.

Mirno trdimo: tudi v kratki dobi dveh mesecev mirnega dela se je izvršilo mnogo. Ob odhodu so ministru Vesenjaku ugledni politiki vseh strank priznali, da so slovenski ministri brez izjeme veliko in pošteno delali. Sicer pa o vsem tem delu obstoje akti in ti naj govorijo, ko obrekujejo zlobneži.

Delo SLS v železniškem ministrstvu.

(Poroča prof. Sušnik.)

Ko sem jaz prevzel ministrstvo za promet, me je čakala izredno težka naloga. Rešiti je bilo treba vse polno težkih in važnih vprašanj, ki so mi jih moji predniki ostavili deloma nerešena, deloma pa silno založena. Govoriti hočem samo o najvažnejših izmed njih, ki bodo zanimala pred vsem železničarje, potem pa tudi ostale Slovence.

Če sem hotel vzdržati promet, ozir. vsaj deloma zboljšati ga, sem moral imeti pred vsem v vidu: 1. popravo prog, zlasti glavne proge Maribor—Beograd—Skoplje in 2. popravo pokvarjenih vagonov in lokomotiv.

Nabava tračnic.

Znano bo vsakemu izmed vas, da glavna proga v naši državi ni zgrajena kot proga prve vrste, ampak kot proga druge vrste. Zato je treba tem večje skrbi

in pozornosti, če po taki progi vozijo dan za dnem brzovlaki in celo ekspresni vlaki. Po podatkih, s katerimi razpolaga ministrstvo za promet, niso bile obnovljene na večjem delu naših železnic tračnice že 40 let, čeprav je normalna doba za iste 20 do 25 let. Posledica tega je jako često pokanje tračnic. Načelnik gradbenega oddelka g. Jeftović me je obvestil, da so v razdobju enega meseca na progi Brod—Sisak počile na 96 krajih tračnice. Ni treba še posebej poudarjati, da pri takem stanju tračnic o varnem železniškem prometu ne more biti niti govora. Sama javnost, ki bere časopisje, lahko skoro dnevno najde vesti, da je prišlo vsled zastarelih tračnic do te in one nesreče, in da časopisje očita prometnemu ministru, zakaj se proge že ne spravijo v pravilno stanje. Potreba tračnic pa ni obstajala samo v tem, da so ene zastarele, ampak tudi v tem, ker je bilo mnogo prog v naši državi že dokončanih in jim je manjkalo samo še tračnic, da bi se lahko takoj izročile prometu.

Da bi se ugodilo tej potrebi, naročilo je ministrstvo za promet večjo količino tračnic in drugih pripadajočih potrebščin na račun reparacij v nemških tvornicah. Kakor je znano, so privatne tvornice v Nemčiji ustavile dobavljanje materijala na račun reparacij, ker je nemška vlada prenehala iste plačevati. Ker pa so bile tračnice neobhodno potrebne, je Generalna direkcija železnic stavila predlog, da se nabavi najnujnejša količina tračnic in drugih potrebščin na račun reparacij ter da se v ta namen porabi 30,000.000 dinarjev iz rezervnega fonda. Zahteval sem mnenje našega vladnega delegata g. Gjurića iz Berlina. Isti je sporočil, da bi bilo neumestno razpisati v svrhu nabave tračnic licitacijo, ker bi to slabo vplivalo na vprašanje naše soudeležbe pri reparacijah, in tudi zato, ker bi v slučaju licitacije morali na tračnice predolgo čakati. Potrebno pa je bilo, da se naj-

nujnejše poprave izvrše še pred zimo. Na podlagi tega sem usvojil predlog pristojnih strokovnih referentov, naj se začno pogajanja s tvrdkami Dortmund-Union in Otto Wolff, s katerimi so se pogodbe za dobavo tračnic sklepale že poprej. Prednost sem dal tem tvrdkam zato, ker bi one lahko dobavljale tračnice že 14 dni po sklepu pogodbe. Sporazum s tema tvrdkama je bil dosežen v tem smislu, da nam začno dobavljati tračnice takoj na podlagi reparacijskih pogodb in sicer za 110 km proge s pripadajočimi manjšimi potrebščinami. Ministrstvo bi za to položilo tvrdkam znesek po Din 24,375.000 pod tem pogojem, da tvrdke vrnejo denar, čim bo nemška vlada začela izplačevati reparacije. Razun tega so se tvrdke obvezale dobaviti nam za tračnice, ki jih že imamo, katerih pa ne moremo rabiti radi pomanjkanja manjših potrebščin, ves potreben drobni material v vrednosti od Din 2,437.500 in šine za liško progo s podrobnim materialom vred v vrednosti od 10 milijonov Din. Liška proga bi bila namreč drugače gotova in je čakala samo na tračnice, ki bi se morale še pred zimo položiti.

Kakor se iz navedenega vidi, ni bil to nikak nakup tračnic, ampak začasna transakcija, ki bi mogla biti državi samo koristna.

Tak aranžma sem sprejel iz razloga, ker bi na ta način prišli hitro do tračnic in ker bi za vsoto, katero bi začasno izplačali, dobili dvakrat toliko tračnic, kot bi jih dobili, ako bi morali tračnice kupiti za gotovo po tržni ceni. K temu še pripominjam, da je direkcija za zgradbo dobila sledeče ponudbe:

Armstrong-Witworovo (Anglija) po Din 3.52; A. Kosavič (Češka) Din 4.96; Associated British Manufactory (Antlija) po Din 3.91; Fegeli (Češka), tračnice po Din 4.—, potrebščine po Din 6.—; V. Lukić (Belgija) ni preciziral cene; društvo za ekonomski

razvoj (Pariz) po Din 3.12; Ferrum d. d. Zagreb po Din 3.25 in potrebščine po Din 4.08 od kg.

Po pogodbi z nemškimi tvrdkami bi pa stale tračnice s 30 odstot. drugih malih potrebščin Din 2.08 po kg. Posebno poudarjam, da so se pogajanja z nemškimi tvrdkami vršila pred zaključkom londonske konference o reparacijah in še predno se je pristopilo k izvrševanju londonskega sporazuma.

Ko sem po končanih pogajanjih z nemškimi tvrdkami zaslišal vse merodajne faktorje in dobil od njih odobritev, da se dobava tračnic lahko izvrši na zgoraj opisani način, (odobril je moje postopanje ministrski svet, odbor za državne nabavke in glavna kontrola), sem poslal Milorada Čavdarevića, strojnega inženirja belgrajske železniške direkcije v Berlin, da na licu mesta konstatira, predno pogodbo podpiše, če se morejo dobiti tračnice zopet tudi na račun reparacij. Imel je strogo naročilo, da me o tem takoj obvesti ter brez mojega dovoljenja ne daje tvrdkam nobenega predujma iz deponirane vsote. Ko mi je g. Čavdarević razun svojega, poslal tudi poročilo g. Gjurića, v katerem javlja, da se tračnice morejo dobiti z o p e t na račun reparacij in da radi Dawsovega načrta obstoje težkoče za izvedbo belgrajskega aranžmana, sem g. Čavdareviću naročil takoj, naj zgoraj omenjene pogodbe ne podpiše in ves denar povrne, kar je tudi takoj storil. Tvrdkam ni bil torej izplačan niti vinar, uspelo pa nam je, da po novem sporazumu, ki sta ga g. Gjurić in Čavdarević sklenila v Berlinu, dobimo na račun reparacij od tvrdk tračnice za 20 odstotkov ceneje kot po pogodbah iz leta 1923.

Vprašam Vas, kje je tukaj kaka nepravilnost, kje najmanjša protizakonitost? Kje in kako sem jaz oškodoval državo, kakor mi očitajo moji klevetniki?! Ne samo, da države nisem oškodoval niti za eno paro,

nasprotno sem jaz državi z zgoraj omenjeno nabavo tračnic celo mnogo koristil in ji prihranil težke milijone. To so morali priznati tudi pošteni belgrajski listi. Nekoga pa sem vseeno oškodoval, ako hočete da govorim odkrito, in to so: zastopniki zgoraj imenovanih firm, ki so se nadejali velikih provizij, če bodo potom licitacije njihove firme prišle do dobave tračnic. Odtod tudi vsi nesramni napadi na mojo osebo po belgrajskih in drugih listih. Za vse te laži bodo prizadeti odgovarjali pred sodiščem.

Poprava vagonov in lokomotiv.

Male poškodbe pri lokomotivah se lahko popravijo doma, težke réparature pa se morejo vršiti samo v inostranstvu, ker doma še nimamo primernih tovaren. Toda popravljenih lokomotiv od tovaren iz inostranstva, n. pr. iz Budimpešte ni bilo mogoče dobiti, ker so bili računi še za leta nazaj neporavnani.

Vsa popravila vagonov pa se morejo vršiti ali v državnih tvornicah v Nišu, Šarajevu, Zagrebu, Mariboru, Vel. Bečkerek, ali v domačih privatnih tovarnah, ali pa v inostranstvu. Zunaj so se morali popravljati tudi vagoni takoj po prevratu, ker lastne delavnice takrat še niso bile urejene in domače tovarne tudi še niso obstojale. Da so bila vsa taka popravila izredno draga, ni treba posebej povdarjati. Zato bi bila takoj od začetka vsa smer morala iti za tem, da se čim več investira v državne delavnice, da se čim preje popravijo in izpopolnijo. Tudi s socialnega stališča bi bilo to zelo priporočljivo, ker bi bila država potem na tisoče delavcev lahko več zaposlila. Toda na žalost se je zgodilo ravno nasprotno. Drž. delavnice so se zanemarjale, pospeševalo pa se je ustanavljanje privatnih tovaren. Tako se je ustanovilo pet novih tovaren za popravljanje

vagonov in sicer v Brodu, Smederevu, Kruševcu, Subotici in Palanki.

Da vidimo ,če je bilo tako ravnanje v korist ali škodo države, oglejmo si malo cene, za katere so se vršila popravila po državnih delavnicah in pa pri-
vatnih podjetjih. Samo par primerov: Državna delav-
nica v Mariboru je računala za popravo normalno tir-
nega, 10 tonskega zaprtega vagona 9.400 Din, za ravno
tak vagon pa je računala tovarna v Subotici 32.000
dinarjev. Delavnica v Sarajevu je računala za po-
pravo ozkotirnega tovornega voza 12.700 Din, tovarna
v Brodu pa 61.900 Din, torej 387 odstotkov več! Če
bi se pri primerni investiciji v Sarajevu popravilo
tekem dveh let 2000 ozkotirnih vagonov, bi to stalo
državo 25,400.000 Din, v Brodu pa jo stane 123.800.000
dinarjev. Ali vzemimo, da popravi ministrstvo za
promet v lastnih delavnicah za mariborsko ceno
12.000 normalnotirnih vagonov — toliko približno jih
čaka na popravo sedaj — potem bi bilo treba plačati
za to 112,800.000 Din; poprava istih vagonov v pri-
vatnih tovarnah pa bi po današnji ceni stala 400 mi-
lijonov dinarjev. Vse te številke, ki so izračunane
od strokovnjakov, govore dosti jasno in pričajo o
strašnem gospodarstvu in o korupciji v naši državi.
Strokovnjaki v ministrstvu so mi na ta način izra-
čunali tudi, da so omenjene privatne tovarne v teku
par let (1922—24) poleg običajnega zaslužka odrle
državo še za nič manj kakor 87,027.393 dinarjev!

Razumeli boste, dragi prijatelji, da takšnih raz-
mer nisem mogel dalje trpeti. Zato sem takoj vsem
tovarnam odpovedal pogodbe in zahteval nove pre-
govore. Dokler se pregovori ne končajo, sem ustavil
vsako nadaljnje dostavljanje pokvarjenih vagonov.
Ob enem sem zahteval od fin. odbora naknadni kredit
za investicije v državnih delavnicah. Sedaj se je
začela strašna gonja proti meni, pritiskali so od

vseh strani, posredovali so in odpuščali celo delavce, samo da bi me omehčali. Toda jaz sem vztrajal in nisem hotel odnehati. Končno so popustili tovarnarji in pristali na to, da prevzamejo v popravo vagone pod novimi pogoji in po ceni, ki jo je nudilo ministrstvo, in ki je bila za državo jako ugodna. Pogodba je bila že gotova in trebalo je samo, da jo odobri ministrski svet. Toda predno je prišlo do tega, je vlada padla. Lahko si mislite, kako veselje je zavladalo v vrstah tovarnarjev in ostalih akcionarjev.

Dolgov.

Kakor sem že omenil, so se pokvarjeni vagoni in lokomotive popravljali večji del v inozemstvu in domačih privatnih fabrikah vkljub temu, da je bila poprava večkrat slaba in silno draga. Pri tem pa nihče ni pomislil, kdaj se bo vse to plačalo in kako; vse je šlo kar tjavendan. Tako so dolgovi za popravo vagonov in lokomotiv silno narasli in ko sem jaz prišel v ministrstvo, so znašali nič manj kakor 500 milijonov Din. Za poravnavo teh dolgov pa nikjer nobenega kredita! In odkrito Vam povem, spoštovani zborovalci, da mi ni bila nobena stvar bolj neprijetna, kot neprestane intervencije zastopnikov tujih držav, ki so vedno zahtevali denar in zopet denar. In zabolelo me je neštetokrat, ko sem pomislil, koliko mora pri zunanjih državah vsled zanikarnosti in nesposobnosti gotovih ljudi trpeti ugled naše mlade države.

Dogotovitev začetih železnic in trasiranje novih.

Kakor je pač marsikaj narobe v naši državi, tako je narobe tudi to, da se železnice gradijo na račun državnega proračuna, ne pa, kakor povsod

drugod iz posebnega investicijskega posojila. Za to se pa tudi naše železnice ne morejo izlepa dograditi. V letošnjem letu bi morale biti gotove te-le proge: Veles—Štip, Užice—Vardište, Gračac—Knin in Ormož—Ljutomer—Murska Sobota. Toda ob nastopu naše vlade ni bilo niti ficka več na razpolago za te proge, in delavci že za 14 dni nazaj niso dobili nobene plače. Že so v trumah zapuščali delo, grozili nemiri in poboji. Da sem jih zadovoljil za prvo silo, mi je glavna kontrola izjemoma dovolila 25 milijonov dinarjev izrednega kredita. Sedaj pa sem moral misliti na to, da ali za enkrat popolnoma preneham z zgradbo novih železnic, ali pa najdem kje denar. In, hvala Bogu, vladi se je posrečilo dobiti pri Amerikancih dva milijona dolarjev, ki so se imeli porabiti izključno za gradbo novih železnic. Le na ta način je bilo mogoče, da so se letos mogle dokončati in otvoriti zgoraj omenjene proge, razven proge Gračac—Knin. Posebno mi je veliko stalo do tega, da se že letos otvori prekmurska železnica ter sem se tudi mnogo trudil za to. In po pravici lahko trdim, da bi brez mojega prizadevanja Prekmurci letos še ne imeli železnice.

Obenem pa so se trasirale nove proge, med njimi vse mogoče variante, ki bi mogle priti v poštev pri vprašanju zveze Slovenije z morjem in pa proge Brežice—Novomesto. V kratkem bi se imela vršiti posebna enketa, ki naj bi utrdila za bližnjo bodočnost program novih železnic, med katerimi bi bila gotovo v prvi vrsti prišla v poštev zveza Slovenije z morjem in pa zveza Brežice—Novo mesto, oziroma Št. Janž—Sevnica. Nato se je hotela takoj tudi vlada posvetovati o tem vprašanju.

Mnogo dela in skrbi mi je povzročalo tudi vprašanje brodarskega sindikata v Beogradu, ureditev in poprava luke na Sušaku in ureditev pomorske plovbe.

Revizija zakona o prometnih uslužbencih in revizija uredbe o razvrščanju.

Dobro sem se zavedal tega! Če bi se mi tudi posrečilo ugodno rešiti vsa vprašanja, o katerih sem Vam zgoraj govoril, pa bi mi nič ne koristilo, če ne bi zadovoljil železničarjev. Zato mi je bilo takoj ob nastopu glavna briga: popraviti krivice, ki so se zgodile posameznikom pri prevedbi in razvrščanju, in kolikor mogoče pomagati zlasti nižjim uslužbencem in delavcem. Tako sem obljubil deputacijam železničarjev in tako sem tudi postopal! Najprej sem odredil komisije za revizijo zakona in uredbe. Da bi bila rešitev tem lažja in popolnejša, sem imenoval v to komisijo uradnike — Slovence, Hrvate in Srbe, ki sem jim strogo naročil, da morajo delati vedno v sporazumu s posameznimi organizacijami. In res so tudi vse organizacije ali poslale, ali pa meni osebno izročile svoje želje in zahteve. Komisija je pridno delala in v novembru bi se bila imela vršiti enketa, ki naj bi se sporazumela končno veljavno glede revizije zakona o železniškem osebju in uredbe o razvrščevanju. Žalibog pa je padec vlade preprečil vse to.

V kolikor pa sem sam mogel v okviru zakona popraviti krivice, sem jih popravil. Mnogi uradniki, višji in nižji, ki so bili pod prejšnjim režimom po krivici penzionirani, so bili zopet reaktivirani, samo v Mariboru sem sprejel zopet nazaj v službo okrog 50 uslužbencev. — Uslužbenci na progi Grobelno — Rogatec in Ljubljana — Vrhnika so bili pri prevedbi sploh popolnoma pozabljeni. Šele jaz sem jih prevedel po novem zakonu. Mnogo sem popravil, še več bi bil lahko, če bi ne bilo sabotaze v gotovih

krogih in intrig od gotove slovenske strani. Zato pa naj se dr. Žerjavu zahvalijo vsi oni v ljubljanski direkciji, ki so zastonj čakal na svoje imenovanje in napredovanje, na zopetni sprejem v službo itd. Saj sem tudi jaz sam več ko mesec dni zastonj čakal na podpis predloženih ukazov!

Pravilnik za pomožno osebje in delavce.

Z novim zakonom so bili najbolj prikrajšani delavci in pomožno osebje. Zakon jih je sploh popolnoma izpustil in jih potolažil s tem, da se bo zanje napravil poseben pravilnik. Toda dokler nisem prišel jaz, se nihče niti spomnil ni na ta pravilnik. Vsled tega je na tisoče uslužbencev živelo v bedi in pomanjkanju in družinski očetje, ki so namesto definitivnih železničarjev opravljali težko in odgovorno službo, so služili na mesec komaj do 800 Din. Enako žalostno se je godilo tudi delavcem, ki so vsled znane famozne naredbe prejšnje vlade, da se delavci plačujejo po tržni ceni, zaslužili na dan komaj po 20 Din. Zato sem odredil takoj, da se izdela pravilnik za pomožno osebje in za delavce. Komisija je delala v sporazumu z organizacijami in sredi oktobra se je vršila v Belgradu prva enketa, na kateri so se ugotovili glavni principi, po katerih naj se napravi pravilnik. Plačevanje po tržni ceni naj se odpravi; uvede naj se zopet stari način plačevanja z dokladami vred, določi naj se eksistenčni minimum 800 do 1000 Din. Pazi naj se na to, da bodo starejši delavci že skoro postali definitivni, da bodo tudi oni deležni dobrot, ki jih imajo ostali železničarji. To mislim, da je bilo glavno, v kolikor se morem spominjati. V začetku novembra bi se morala vršiti zaključna anketa za ta pravilnik.

Pravilnik za premije.

Ravno tako je bil tudi že skoro gotov pravilnik za obleko in pravilnik za premije. O zadnjem naj spregovorim nekoliko več. Že dosedaj je obstojal pravilnik za razdelitev premij na račun prihrankov pri premoгу. Toda največjo korist od njega so imeli inženirji in visoki uradniki. Poročalo se mi je, da so n. pr. šefi kurilnic in drž. delavnic pri posameznih direkcijah dobivali po več tisoč dinarjev premij na mesec. Vlakovodjem, kurjačem in drugim pa se je že z mesecem majem — torej že davno prej, predno je prišla naša vlada — ustavilo vsako izplačevanje premij pri posameznih direkcijah. Izjemo je tvorila, mislim, samo ljubljanska direkcija. Izgovor je bil: ni več kredita. Vsak dan so se množile pritožbe, vlakovodje in pa kurjači so grozili s štrajkom. Da bi to preprečil, sem prosil finančni odbor za odobrenje naknadnih kreditov v znesku 154 milijonov dinarjev, ki bi se med drugim porabili tudi za izplačilo zaostalih premij. Toda samostavno demokratska-radikalna koalicija, ki je še vedno imela večino v finančnem odboru, mi kreditov ni hotela dovoliti. Zraven pa je še glavna kontrola nekako sredi oktobra prepovedala izplačilo vsakih nagrad, dokler se ne napravi nov pravilnik, ki bi moral po zakonu biti že gotov do 1. novembra. Pripomniti moram, da mi je bil sicer nov pravilnik že predložen, da pa ga nisem mogel podpisati, ker je bil še slabši od prejšnjega in je še bolj favoriziral višje uslužbence napram nižjim, ker bi celo vsi direktorji in njihovi pomočniki imeli pravico do premije. Na mojo osebno intervencijo mi je nazadnje glavna kontrola podaljšala rok za izdelavo pravilnika do konca leta ter dovolila izjemoma, da se smejo še naprej izplačevati premije, toda samo

onim, ki imajo v resnici zaslugo pri prihranku na premoгу; seveda morajo poedine direkcije najti za to potrebni kredit.

Pravilnik za dnevnice, potne in selitbene stroške, kilometrino, pavšale itd.

Ko sem jaz postal prometni minister, so že vsi drugi državni uradniki dobivali dnevnice in druge potne in selitbene stroške itd. izplačane po novem uradniškem zakonu, samo železniški uslužbenci so še prejeli stare dnevnice i. dr. iz l. 1921. Ogorčenje pri železničarjih je bilo vsled tega veliko in razumljivo. Zato sem takoj prvi mesec predložil ministrskemu svetu v odobrenje nov pravilnik, po katerem so bili železničarji glede potnih in selitbenih stroškov izenačeni z drugimi drž. uradniki, oziroma v marsičem celo na boljšem. Po novem pravilniku se mora izplačati tudi razlika za nazaj in sicer od 1. aprila t. l. dalje. Vsi železničarji so mi bili takrat silno hvaležni za to. Seveda danes so se vse to že davno pozabili, kakor so tudi pozabili na to, da sem bil jaz tisti, ki je odpravil ono nesmiselno naredbo prejšnjega ministristva, po kateri je moral vsak železničar, delavec ali uradnik, če se je hotel v prostem času odpeljati izven postaje, dobiti za to od svojega predstojnika pismeno potrdilo, drugače ni mogel kupiti karte. Danes poslušajo samo one nesramne in brezvestne agitatorje, ki hujskajo proti meni radi novega pravilnika za vozne olajšave.

Pravilnik za vozne olajšave.

Najprej moram poudariti, da tak pravilnik ni noben zakon, ampak čisto navadna ministrska naredba, ki se lahko vsak čas menja, kakor se hoče.

Zato se je tudi pravilnik za znižano in brezplačno vožnjo menjal skoro tako, kakor so se menjali ministri, gotovo pa vsako leto enkrat. Trditev, da je menda že 10 let obstojal en in isti pravilnik, je popolnoma neresnična. Mogoče je imela bivša južna železnica že več let en pravilnik za vozne olajšave, državna gotovo ne. Odkar je prišla južna železnica pod državno upravo, je bilo treba izdati enoten pravilnik. Vrh tega sem hotel z voznimi olajšavami koristiti časnikarjem, uradništvu, dijaštvu, združeništvu, raznim prosvetnim in humanitarnim ustanovam i. dr. Zato sem zaukazal, naj se sestavi čim prej pravilnik za vozne olajšave. Komisija, ki je bila sestavljena iz samih železničarjev-uradnikov, ki so služili v Ljubljani, Zagrebu in Belgradu, sem naročil, naj pusti glede železničarjev, kakor je bilo do sedaj, kvečjemu če more izboljšati kaj, glede ostalih olajšav pa naj vpošteva moje želje. Tako je komisija tudi postopala. Če pa je vseeno tu ali tam kaj pregrešila, se to gotovo ni zgodilo namenoma, ampak samo vsled nepoznanja vseh razmer in predpisov zlasti pri bivši južni železnici. Kakor hitro pa sem bil opozorjen na gotove pogoške, sem jih takoj tudi popravil ter že oktobra meseca izdal oblastnim direktijam tozadevna navodila. Čudim se samo, kako da večina železničarjev še danes ni obveščena o tem in kako more ljubljanska direkcija dopustiti, da se njeni uslužbenci od gotovih ljudi vznemirjajo in čisto po nepotrebem še danes razburjajo radi pravilnika. Prijatelji! Jaz Vam morem danes tukaj javno izjaviti, da so po pravilniku, ki sem ga jaz izdal in tudi popravil, vsi železničarji, penzionisti in delavci in družine teh obdržali vse pravice glede voznih olajšav, kakor so jih imeli poprej pri državni železnici. Da, dobili so še več! Naj omenim samo to, da so železničarski otroci ženskega spola uživali preje pravico

na trikratno brezplačno vožnjo na leto samo do 21. leta svoje starosti, sedaj pa obdrže to pravico tudi še naprej, dokler se ne omože in žive skupaj s starši. Ravno tako imajo tudi oče in mati in neomozene sestre železniškega uslužbenca pravico na dvakratno brezplačno vožnjo na leto, ako žive skupaj z uslužbencem in jih ta vzdržava. (Čl. 23. in 24.) Novi pravilnik daje železničarjem novo pravico, da se smejo z režijsko karto voziti tudi z brzovlaki na razdalji preko 100 km. (Čl. 61.) Kdor trdi, da sem jaz prikrajšal železniške delavce, je čisto navaden in nesramen lažnik! Po čl. 29. in 62. imajo delavci in njihove družine pravico na 3 kratno brezplačno vožnjo na leto, kakor tudi na režijske karte, ki se morajo izdajati na podlagi listnih legitimacij brez uputnic. Torej nobenih prošenj in nobenega kolka ni treba!

Sedaj pa režijske karte! Ugovarja se mi, da so režijske karte sedaj mnogo dražje, nego so bile poprej. Pojasniti Vam hočem takoj, kako stoji ta stvar. Dosedaj so se režijske karte zaračunavale po režijski tarifi, ki je veljala menda od prevrata sem. Da je pa režija danes mnogo dražja, nego je bila ob prevratu, mi menda nihče ne bo upal ugovarjati. V ministrstvu je bila že pripravljena nova tarifa, in za mene je obstojala samo dvojna možnost: ali računati režijske karte po novi tarifi, ali pa najti kak drug izhod. Ker sem imel pred očmi dobro železničarjev, sem osvojil predlog, naj se za režijske karte ne računa prava režijska cena, ampak naj se na račun režijske cene vzame samo ena dvajsetina normalne tarife. (Čl. 61.) Na ta način so sicer režijske karte v resnici nekoliko dražje, nego so bile poprej, toda še vedno mnogo, mnogo ceneje, nego bi bile po novi režijski tarifi. N. pr. iz Ljubljane v Maribor je 156 km. Navadna karta za tretji razred stane 55.50 dinarjev, režijska karta pa 2.75 Din. Ali: iz Ljubljane

na Jesenice je 65 km. Normalna tarifa je 24.50 Din, režijska karta stane 1.25 Din. To vendar ni nič tako strašnega, dragi moji, da bi se Vi morali razburjati radi tega. Jaz mislim, da je to še vedno velikanska boniteta za železničarje.

Nikakor tudi ne morem razumeti, kako se morejo železničarji, ki so po navadi brihtni ljudje, toliko vznemirjati radi legitimacij. Vse kriči: »Sušnik nam je še legitimacije vzel. Konec je vseh voznih olajšav!« Poglejmo, kaj je na tem! Odkar je država prevzela Južno železnico, ni nobenega razločka več med južnimi in državnimi železničarji. Danes so vsi enaki in enake morajo biti tudi legitimacije. Že samo iz tega razloga se morajo stare legitimacije zamenjati z novimi. Vrh tega pa dobijo še žurnalisti, uradniki, zadružni revizorji in dijaki svoje legitimacije. Zato za vsako izmed teh grup in posebej tudi za železničarje novi pravilnik predpisuje posebne legitimacije. Stare legitimacije se bodo torej samo zamenjale za nove potem bo pa lahko mir za celih 10 let! In zato toliko vika in krika! Ne bi bil mislil, da tudi železničarji tako lahko nasedejo raznim hujskačem! Kaj naj pa rečem o onem človeku, ki to okolnost izrablja za najnesramnejšo agitacijo proti meni? Jaz ga samo pomilujem, ker sem prepričan, da je ali plačan agitator, ali pa duševno omejen človek.

Glede državnih uslužbencev naj omenim samo na kratko, da sem jim celo proti volji nekaterih svojih kolegov v ministrskem svetu dovolil prav iste ugodnosti, kakor so jih uživali nekdanj, za njihove družine pa trikratno polovično vožnjo na leto. Pa vseeno niso zadovoljni! Tudi med njimi se najdejo nekateri, ki zabavljajo, češ, kaj nam koristi ta olajšava, če se pa moramo voziti v 2. razredu. Toda to ne odgovarja resnicit: Samo najvišji uradniki morajo uporabljati 1. ali 2. razred, vsi drugi pa se lahko vozijo v 2. ali

3. razredu, kakor hočejo. Če vzamemo zraven še poduradnike in služitelje, potem je gotovo, da ima velškanska večina državnih nameščencev pravico do ugodnosti v 3. razredu. To natančno določa čl. 81. in 82. O onih pa, ki raznašajo drugačne vesti, ne morem reči drugega, kakor: ali ne znajo čitati, ali pa ne razumejo srbski.

Kar se tiče invalidov, moram poudariti, da je naša vlada mnogo prej, nego je bil gotov pravilnik za vozne olajšave, sprejela nov invalidski zakon in ga predložila narodni skupščini. In kot minister za promet sem pristal na to, da imajo invalidi poleg brezplačne vožnje, kadar potujejo uradno, po čl. 40. inv. zakona še pravico, tudi če potujejo po čisto zasebnih potih, 4 krat na leto voziti se za četrtno cene, njihove družine pa 3 krat polovično vožnjo na leto. Ker je bila ta določba že sprejeta v zakon, ni bilo treba še posebej ponavljati je v pravilniku. Če pa zakon ni bil sprejet, nisem jaz kriv. Za to naj se invalidi zahvalijo Žerjavu in P. P.

Pri sestavi pravilnika sem mislil tudi na združništvo ter sem tudi revizorjem zadružnih zvez dovolil olajšave za vožnjo po železnici.

Da so postali Orli, kar se tiče voznih olajšav popolnoma enakopravni Sokolom, mi ni treba še posebej poudarjati.

Tako je bilo, kakor sem vam govoril, po mojem pravilniku. Če se je danes kaj izpremenilo, za to jaz nisem odgovoren, ker že davno nisem več prometni minister.

Humanitarni fond.

Da so se prispevki za to socialno ustanovo nekoliko povečali, je resnica. Toda zgodilo se je to radi tega, ker so se nakupile po raznih zdraviliščih hiše — v zadnjem času v Lipiku na Hrvatskem in v

Splitu v Dalmaciji — kjer bodo boleštni železničarji, če se pridejo zdraviti, imeli udobno stanovanje zastonj. Železničarji bodo imeli od tega samo veliko korist. Vrhtega pa se ustanavljajo pri posameznih direkcijah ambulance, kjer bodo železničarji dobivali prvo zdravniško pomoč. Menda še niste pozabili, da se je nedavno prva taka ambulanca otvorila v Ljubljani! Da se bolniški prispevki izplačujejo tako nerodno in počasi, je kriva centralistična uprava, ker je za vsak znesek treba odobritve organa glavne kontrole, kar zadrži stvar večkrat za mesec dni.

Železničarska šola.

Čisto na kratko naj omenim samo, da sem tudi popolnoma reorganiziral železničarsko šolo v Belgradu. Dosedaj se je na tej šoli vršil pouk dve leti. Kandidati so se učili vse mogoče stvari, celo francoski jezik, ko so pa po dveh letih prišli v prakso, niso znali — niti telegrafirati. Zato sem reduciriral učno snov na najpotrebnejše predmete ter skrčil učno dobo za eno leto. Za učitelje sem imenoval same strokovnjake železničarje, med njimi Slovence in Hrvate. Vodstvo šole pa sem poveril g. Repiču, kontrolorju iz Maribora, ki je priznan strokovnjak na tem polju.

Železničarski domovi.

Eno najvažnejših vprašanj za železničarje, posebno nižje uslužbence je gotovo stanovanjsko vprašanje. Kdo izmed Vas še ni videl, ko se je vozil okoli, na posameznih postajah celo vrsto vagonov, iz katerih so gledali izmučeni in žalostni obrazi — vagonarjev! Tem nesrečnikom sem takoj v začetku posvetil vso svojo pozornost. Ko sem bil prvič kot minister v Zagrebu, sem si ogledal tudi železničarsko

kolonijo vagonarjev. Ne morem Vam popisati vso bedo in nesrečo teh ljudi, katerih je samo v Zagrebu gotovo blizu 400. Smilili so se mi do dna duše in sklenil sem čimpreje pomagati jim. Čez dober mesec dni je bila že gotova pogodba med direkcijo in zagrebškim nadškofom dr. Bauerjem, po kateri je ministrstvo kupilo za jako povoljno ceno od g. nadškofa zemljišče blizu Maksimira. Nekaj milijonov je dalo ministrstvo, nekaj pa je dobila železničarska zadruga sama. Tako se bo kmalu dvigala ob lepem Maksimiru železničarska kolonija, kjer bo vsaka družina imela svojo hišico in svoj vrt.

Slične stanovanjske zadruge so se ustanovile tudi pri drugih direkcijah, kakor v Ljubljani, Sarajevu in Belgradu, kjer pa poleg tega obstoji železničarska uradniška kolonija. Da bi pomagal tudi tem zadrugam, sem napravil, ker ministrstvo samo ni imelo več denarja, predlog za ministrski svet, po katerem naj bi država dala stanovanjskim železničarskim zadrugam brezobrestno posojilo ali pa naj bi prevzela garancijo za posojila, ki bi jih zadruge same najele. Čakal sem samo še na poročila po-edinih direkcij. Predno pa je prišlo do realizacije tega načrta, je vsled krize vse skupaj padlo v vodo. — Pa vendar se še najdejo ljudje, celo med našimi inteligeni, ki mi očitajo, da kot železniški minister nisem pokazal pravega socialnega čuta, da nisem storil ničesar za revno delovno ljudstvo. Odgovoriti morem samo to: Bog jim odpusti, saj ne vedo, kaj govorijo.

Prehrana pasivnih krajev.

Končno pa še nekaj o moki!

Slovenija, ki je glede prehrane pasivna, je letos izrečno veliko trpela vsled toče in povodnji. Zato se je količina uvoza za žito in moko še povečala in

narastla gotovo do 5000 vagonov letno. Ministrski svet vsled pomanjkanja kreditov za take ponesrečence v celi državi ni mogel dovoliti več kakor en milijon dinarjev in 50 vagonov koruze. Da je na Slovenijo od tega odpadel le majhen del, ni treba dokazovati. Zato pa je ministrski svet naročil meni kot prometnemu ministru, naj razmislim, če ne bi bilo mogoče pasivnim krajem v državi pomagati na ta način, da se jim dovoli pri prevozu moke in žita po železnici popust pri tarifi. Nato sem predložil ministrskemu svetu na odobrenje predlog, da se za pasivne kraje v celi državi: za Dalmacijo, Črnogoro, Hercegovino, Liko, Zagorje in Slovenijo dovoli pri prevozu žita in moke na železnici 40% popusta od normalne tarife. Ko je ministrski svet odobril moj predlog, sem izdal znano naredbo, po kateri so bile v vseh krajih poverjene z razdeljevanjem te ugodnosti izključno združne ustanove.

Moje ministrstvo je z odlokom št. 43692 od 14. oktobra t. l. na podlagi navedenega sklepa ministrskega sveta natančno ugotovilo pogoje za izvrševanje tega popusta. Združni zvezi v Ljubljani se je določilo 3300 vagonov, Združni zvezi v Celju 850 vagonov in Zvezi slovenskih zadrug v Ljubljani 850 vagonov. (Koncem l. 1923 je imela namreč Združna zveza v Ljubljani 508 članic in 61 mil. 052.000 Din naložb, Združna zveza v Celju 169 članic in 5,999.000 Din naložb in Zveza slovenskih zadrug v Ljubljani 96 članic ter 4,200.000 Din naložb.) Pošiljatve morajo biti naslovljene na dotično Zvezo in je naknadno razpolaganje izključeno. Zveze morajo nadalje položiti kavcijo po 100.000 Din v državnih papirjih in dati pismeno obvezo, da prevzamejo napram državni železniški upravi polno moralno in materijalno odgovornost za vsako zlorabo te ugodnosti, zlasti da se s popustom dovoženo žito ne bo

izvozilo. Železniška uprava je celo upravičena vsak čas vpogledati v poslovne knjige Zvez. Tovorne liste ima vsaka Zveza poslati na žigosanje prometnemu ministrstvu.

Tako sem izvršil to ugodnost za Slovenijo, da bi bila izključena vsaka zloraba. Takoj pri prvih vagonih, ki so došli v Slovenijo, je cena žitu popustila, kar se je uradno pokazalo na ljubljanski borzi.

Tedaj pa pridejo naši liberalci — zagovorniki centralističnih državnih tatov — na krmilo, in prvo njihovo delo je bilo, da so po posredovanju svojega voditelja dr. Žerjava dosegli razveljavljenje te naredbe.

Posledica je bila, da so cene pšenici zopet stare. Slovenija pa je na ta način ob 10 milijonov dinarjev.

To je v glavnih obrisih moje delo. To so moji načrti. Imel sem najboljšo voljo. Če nisem mogel vsega izvršiti, nisem kriv jaz. Saj smo bili komaj tri mesece na vladi in pri tem več ko dva meseca v krizi.

Delo SLS v ministrstvu prosvete.

V ministrstvu prosvete se je z nastopom Davi-dovićeve vlade skrbelo za to, da se vrne pravo samoodločevanja v šolskih zadevah zopet narodu, da se v Sloveniji in drugih pokrajinah razširijo avtonomna šolska prava in da se kolikor mogoče popravijo krivice, ki so se zgodile učiteljem in profesorjem pod prejšnjim režimom.

Ker je bila prejšnja vlada zelo okrnila pravice krajnih in okrajnih šolskih svetov ter ukinila višji šolski svet, je ministrstvo izdalo svojim organom v Sloveniji nalog, naj predlože, kako bi se vzpostavil

višji šolski svet in uredili okrajni šolski sveti, da bi imeli v njem besedo tudi starši in davkopllačevalci, ministrstvo samo pa je odredilo, da se vrnejo vse pravice krajnim šolskim svetom, kakor to želi ljudstvo, ki gradi in vzdržuje šole.

Ukinila se je bila ona pristranska naredba, s katero je bilo učencem prepovedano biti pri orlovskem naraščaju in ona, s katero se je bil okrnil pouk na realnih gimnazijah.

Ministrstvo je bilo dalje na tem, da uredi neznosne šolske razmere v Prekmurju, da s pristojnimi činitelji ugotovi, kako bi se na osnovnih verskih šolah dali poravnati po zakonu in z obojestranskim sporazumom nepotrebni spori, ki netijo nezadovoljnost med učiteljstvom in ljudstvom, kakor je bilo geslo sploh, vrniti nazaj šolo ljudstvu ter pomirjevalno in smotreno vzpostaviti spet tisto soglasje med učiteljstvom in narodom, ki je neobhodno potrebno za prospeh vzgoje in pouka. Delo v prosvetnem ministrstvu bi bilo poseglo še globlje v naše šolske razmere, da ni vlada našla okoli 200 stalno razpisanih mest, ki jih je morala stalno oddati, na to razmestiti nad 100 učiteljev, ki še niso bili stalno nameščeni in so bili zaradi stalne oddaje učnih mest drugim ostali z vsemi prejemki brez mesta. Namestiti je bilo treba tudi okoli 200 abiturijentov. Toda tudi po tej razvrstitvi učiteljstva je bilo samo zagurati vsaki šoli v Sloveniji učitelja, tudi onim goratim krajem na Kranjskem in Štajerskem, ki že dolgo niso imeli šole in pa zapuščenim prekmurskim vasem, kjer sploh še ni bilo učitelja po zasedbi. V načrtu je bilo še nekaj novih enorazrednic in ekspozitur, za katere je ljudstvo prosilo.

Vzporedno s to akcijo pa je šla akcija za olajšanje šolskih bremen Sloveniji: za Štajersko se je izdala naredba, s katero so se uredile počitnice, tako

da so otroci lahko pomagali staršem pri trgatvi in jesenskih poljedelskih delih. Za vzdržavanje in zidavo šolskih poslopij je bilo nakazanih slovenskim šolskim občinam okroglo pol milijona dinarjev. Za vse penzioniste iz šolske stroke je bila odrejena takojšnja akontacija na penzijo, katero je pa sedanji režim zopet ukinitil.

Za delavce.

Vsi delovni stanovi tvorijo SLS in se v njej združujejo, da se s skupno močjo in medsebojno oporo po večnoveljavnih krščanskih načelih ramo ob rami borijo za svoje pravice, za svoj obstanek. Točno in jasno je označil to programatično stališče SLS njen načelnik na zboru zaupnikov v Celju dne 11. decembra 1924 z besedami: »Politika Slovenske ljudske stranke gre in bo šla za tem, da ne razkrajamo socialne strukture našega naroda. Nismo stranka samo enega razreda ali enega stanu, kajti razredna stranka že po svojem bistvu ne more biti konstruktivna, temveč mi smo stranka, v kateri najdejo vsi stanovi zavetje, mi smo stranka slovenskega občestva, slovenskega naroda. In za vse hočemo skrbeti in bomo skrbeli po načelih krščanskega socializma, kakor nam jih je znal vdahniti naš prvi učitelj dr. Krek.

V duhu tega svojega programa je SLS energično zastopala in zagovarjala interese delavstva in delavstvo ščitila. Ko je pod PP. režimom nasilje nacionalističnih organizacij proti delavstvu priklopelo do vrhunca in so bile razredne delavske organizacije in stranke brez moči, se je parlamentarna delegacija Slovenske ljudske stranke najodločneje zavzela za delavstvo proti nasilju, za svobodo zborovanj, ki je bila teptana, zahtevala je objektivno preiskavo o trboveljskih krvavih dogodkih, ožigosala pristran-

sko postopanje gotovih državnih organov; strankino časopisje je začelo tako odločno in možato borbo proti politiki nasilstev in je kljub grožnjam in konfiskacijam, ki so mu prizadele ogromno gnotno škodo, v tej borbi vztrajalo s tako odločnostjo, da so vsled njegovega velikega moralnega vpliva zagovorniki nasilnih metod morali kloniti in se je tako pripravila pot vladi poštenosti, zakonitosti, reda in sporazuma, Davidovičevi vladi.

Dasi v Davidovičevi vladi ni bil portfelj ministrstva za socialno politiko zaseden po željah SLS, se je vendar v tem ministrstvu začelo pozitivno socialno delo. Izdelal se je najprej v popolnem soglasju z organizacijo invalidov invalidski zakon, pri katerem je imel glavni delež pripadnik SLS, in bil predložen parlamentu v obravnavo. Padcu Davidovičeve vlade se imajo invalidi zahvaliti, da še danes ne uživajo dobrot tega zakona.

Na podlagi in v danem okviru obstoječega zakona o zaščiti delavcev, ki ga ni smel kršiti, je minister za socialno politiko izdal po zaslišanju delavskih zbornic uredbo o delovnem času v obrtnih podjetjih, uredbo o delovnem času v trgovinskih podjetjih, uredbo o odpiranju in zapiranju obratov in pravilnik k določbam § 6. zakona o zaščiti delavcev o podaljševanju delovnega časa v industrijskih podjetjih na podstavi sporazuma med lastniki podjetij in njih pomožnim osebje. Pripravljal se je nov zakon o zavarovanju delavcev, ker je dosedanji zakon popolnoma ponesrečen. Kar je storil v kratki dobi minister Sušnik za železniško delavstvo kljub vsem težavam, ki jih je imel, je povedano na drugem mestu.

V vseh slučajih, kjer se je godila delavstvu krivica, se je moglo delavstvo zateči k poslancem Jugoslovanskega kluba in nikdar ni našlo gluhih ušes. Kolikor je mogel Jugoslovanski klub po svoji moči,

je tudi storil za delavstvo in se je tudi z odločnimi nastopi v parlamentu zavzemal za pravice in koristi delavstva. Delavstvo, ki zna samostojno misliti in ne živi od demagoškega besedičenja voditeljev razrednih delavskih strank, zna delovanje SLS za delavstvo tudi pravično ceniti. Demagogi obljublajo delavstvu nebesa na zemlji, ko pa pride resen čas, se poskrijejo in prepuščajo vso težo položaja zastopnikom SLS. Kakor hitro pa je tak položaj premagan, pa postanejo zopet korajžni in namesto pozitivnega dela za delavstvo zabavljajo čez prave in resnične prijatelje in zastopnike delavstva.

Delavci ,ne pozabite 8. februarja, da ste bistven del stranke slovenskega naroda in da si svojo usodo najbolje zasigurate, da volite kandidate SLS, ki so bili postavljeni v soglasju in ob sodelovanju zaupnikov krščanskomislečega delavstva!

○ Radiću.

G. Radić je zbral okoli sebe Hrvate. Lahko rečemo, da je velikanska večina Hrvatov politično organizirana pod enotnim praporom. V Radićevi agitaciji sta igrali dve gesli vodilno vlogo: »Hrvatje skupaj« in »Republika«. Ko gre za splošne narodne cilje in zahteve, je potrebno, da nastopa cel narod enotno in disciplinirano. Politično pametno je, da se je ves hrvatski narod ujedinil v enotno politično fronto.

Kako je pa g. Radić uporabljal celokupno politično moč hrvatskega naroda? Vodil je do spomladi letošnjega leta (1924) abstinenčno politiko, to se pravi: Sedel je s svojimi poslanci doma in se ni udeleževal političnih bojev v parlamentu. Gotovo je

to, da bi bil nastal čisto drug politični položaj v državi, če bi bili Radićevi poslanci takoj iz početka stopili kot politična sila na parlamentarno bojišče. To se je jasno videlo letos, ko so Hrvatje opustili abstinenčno politiko in prišli v narodno skupščino. Politični položaj se je popolnoma izpremenil in premaknil. Vsak pameten človek se mora vprašati: Katera politika je bila prava? Obe gotovo ne. Pa to naj Hrvatje opravijo sami med seboj. To je hrvatska zadeva.

Vsakemu svoje.

G. Radić, ki je vodil kot zastopnik hrvatskega naroda hrvatsko politiko, hoče, da bi sedaj tudi Slovence vpregel v svoj hrvatski voz. Mi pa pravimo: Kakor priznavamo Hrvatom vsa prava suverenega — neodvisnega — naroda, pravtako in nič manj si lastimo iste pravice in ista prava tudi za slovenski narod. Mi Slovenci nismo Hrvatom vsiljevali svojega vodstva in jim v njihovem narodnem boju nismo predpisovali političnih potov. Pravtako odločno pa odklanjamo vmešavanje Hrvatov v naše notranje narodne razmere in izjavljamo nedvoumno, da nismo pod nobenim pogojem služiti g. Radiću za politično priprago. V političnih bojih v parlamentu pa moremo in moramo skupno nastopati v skupnih zadevah.

G. Radić pa postaja še objestnejši: Slovincem hoče ugrabiti Prekmurje, ki je bilo od nekdanj slovensko in hoče tako tudi vedno ostati. G. Radić pa pravi, da mora slovensko Prekmurje zaradi tega postati hrvatsko, ker je bilo do prevrata pod madjarsko upravo. Hrvatom kličemo prav odločno: Prekmurja vam ne damo nikdar in ga tudi ne boste imeli nikdar. Za to bomo mi Slovenci poskrbeli.

Hrvatska agentura v Sloveniji.

Radićeve posle v Sloveniji opravlja g. Prepeluh. To je samo filijalka Radićeve stranke pri nas v Sloveniji. To ni slovenska stranka, če se prav naziva, ampak samo politična ekspozitura Hrvatov pri nas. To se je nadvse jasno pokazalo na shodu zaupnikov Prepeluhovcev v Zidanem mostu 30. novembra 1924. Tam je Prepeluh Slovenijo Hrvatom kar ponujal, in že pokazal Zagreb za sedež nove federalistične države. Bolj jasen nego g. Prepeluh je bil na imenovanem shodu dr. Krnjević, tajnik Radićeve stranke. Izjavil je, da je SRS (Prepeluhovci) samo del Radićeve stranke in njegovega gibanja. V isti sapi je dr. Krnjević zatrjeval, da je Prekmurje v celoti hrvatsko in da si ga Hrvatje v celoti laste.

Žalostno je, da so se na Slovenskem našli ljudje, ki so se iz golega pehanja za poslanskim mandatom vrgli Radiću pred noge in to kljub temu, da so poznali grabežljivost Radićeve stranke po slovenski zemlji. G. Prepeluh bo pa pri volitvah izvedel, da znajo in hočejo slovenski ljudje voliti slovensko politiko in da ne potrebujejo prav nič Radićevega vodstva. Še manj pa hočejo biti Radićevega priprega.

Kakšno je Radićevo republikanstvo.

Drugo geslo Radićevo v agitaciji za enotno fronto hrvatskega naroda je bila republika in republikanizem. Kaj naj pravimo načelno o tem geslu? Radić se je sam izjavil nasproti notranjemu ministru v Davidovićevi vladi, g. Nastasu Petroviću, o tem sledeče: »Jaz (namreč g. Radić) nisem načelen republikanec. Sprejemem tudi monarhijo po vzorcu, kakor je na Angleškem. Republikanizem in geslo republika sem uporabljal med hrvatskim narodom

iz taktičnih razlogov, t. j. kot sredstvo, da sem dosegel dva cilja: 1. Da izbijem iz glav hrvatskega naroda vdanost in spoštovanje do Habsburžanov, do katerih je hrvatski narod gojil najgloblje spoštovanje. 2. Da preprečim pohod boljševiskih idej po Hrvatskem. Oboje se mi je sijajno posrečilo. Hrvatski narod je pa pri tem postal republikanski narod.« Kaj naj pravimo mi na vse to? Ali je to odkritosrčno? Ali je to načelno in dostojno?

Radićev vzor: monarhija po anglešk. vzorcu.

Ko je šlo v zadnji krizi za to, da tudi Hrvatje vstopijo v vlado g. Davidovića, je bil govor tudi o tem, kaj g. Radić misli o monarhiji in republici. V uradnem razglasu, ki ga je Radićeva stranka izdala s podpisom gg. Radića, dr. Krnjevića in dr. Košutića, je tudi sledeči odstavek: »Nadalje je bil govor (namreč mišljen je tu razgovor z Radićem in z Nastasom Petrovićem) o monarhiji in o parlamentarizmu angleškega tipa, kjer se popolno izraža in neokrnjeno čuva suverenost naroda ter je zato taka parlamentarna monarhija sposobna za sedanji socialni razvoj in napredek.« (Politika, 25. sept. 1924.) Dalje se glasi v istem komunikeju sledeče: »Zato je predvsem najvažnejše za oba ustavna faktorja, parlament in krono (kralja), da v popolni soglasnosti učvrstita in razvijeta parlamentarni demokratizem vladavine do vseh njenih posledic in da potem onemogočita vsak zakulisni vpliv od zunaj, kateri vpliv bi bil naperjen proti parlamentarizmu in ki vodi v sigurno katastrofo (propast). (Istotam.) Tako se je torej načelno izrazil g. Radić o republici in monarhiji. Iz te uradne izjave jasno sledi, da je resnično to, kar je izjavil g. Nastasu Petroviću, da on ni načelen republikanec.

Radić pravi: Kralj nam je potreben.

Ob drugi priliki je izjavil Radić sledeče: »Nam je potrebna za našo mednarodno zajednico (skupnost) ta dinastija (Karadjordjevićev). Mi to uvidevamo. Nam je potrebno, da se mi sporazumemo in da odločimo, kakšen položaj bomo imeli v tej skupni državi. Mi nečemo osebnega režima, kakor velijo Srbi, absolutizma, kakor pravijo Hrvatje. Ako vlada more pasti izven parlamenta, je to absolutizem. A mi vemo, kaj je treba z absolutizmom napraviti. Mi ne bomo ubijali, toda imamo mnogo drugih evropskih receptov. Oni pridejo pred sodišče parlamenta. Kdorkoli bi poskušal drezati v suverenost naroda, on bo prišel pred parlament kot izdajalec narodnih pravic. In vidite, oni plašijo kralja, češ, da je kukavica (bojazljivec). Toda mi pravimo, da se o Karadjordjevićih ne more reči, da so bojazljivci (kukavice)«. Tako je govoril g. Radić na svojem velikem shodu v Vrhpolju dne 12. oktobra 1924. (Glej »Politiko« od 13. okt. 1924.)

Kaj naj rečemo zopet o tem? Radićevo govori in izjave, menimo, da povedo več kakor vsa agitacija, ki jo vodijo in bodo vodili nekateri proti dosledni in načelni politiki SLS. Ali naj še dalje navajamo Radićeve izjave? Radić je izjavil v svojem govoru na seji HRSS dne 14. avgusta v Zagrebu sledeče: »Cela Evropa gre po tem potu (za republikanizmom). Toda more se dogoditi, da bo cela Evropa republikanska, a mi bomo tako zadovoljni s sporazumom, da bo pri nas monarhija ostala. Kralj mora biti najsvobodnejši in najvarnejši človek v državi. In ne sme biti v strahu. Danes je taka situacija, da je monarhija neka kamarila, ki demoralizira stranke, a stranke terorizirajo kralja. To ne sme biti. Naš odnošaj proti monarhu (kralju) je poznan. Monarhija je dejstvo, ki

je mednarodno priznana, toda ni mednarodnega priznanja hrvatskega naroda. Triimeni narod edinstvena država, ki je ustvarjena z versajskim mirom, ne postojita. Postoje mednarodno priznane meje in narodi, kateri hočejo, da bodo država. Ustava ne more predstavljati volje poedinih skupin in strank, nego voljo narodnih edinic.« (»Politika«, 15. avg. 1924.)

Iz Radičevega govora 14. septembra v Zagrebu: »Vidite, ko je monarhija za nas značila uničenje, propast in ne samo Geslerjev klobuk, ampak smrt, bi mi bili ne samo robovi nego izrodki, če bi o tej monarhiji hoteli še čuti. A danes se z njo razgovarjamo. Mi pojdemo v vlado, ki ni republikanska, ker Ljuba Davidović nam ne kliče: »Monarhija je tu, da se ji poklonite« nego on pravi: »Monarhija je en ustavni faktor, s katerim je potreba računati.«

Ali ne povedo te Radičeve izjave dovolj. Ali je treba temu še kaj pristaviti? Menimo, da je Radić sam dovolj jasno opredelil svoje stališče napram republiki in monarhiji.

SLS in republikanstvo.

K tem izjavam Radičevim je treba samo pristaviti govor načelnika SLS, ki ga je imel pred ljubljanskimi zaupniki in ki tako jasno opredeljuje stališče SLS nasproti temu vprašanju.

»Da je politika SLS bila dobro usmerjena in dobro izpeljevana, ta poklon nam je napravila tudi Radičeva stranka v »Slobodnem domu«. Ne dopade pa se Radiću, da naša stranka ni republikanska. Vidi se, da Radić, ako tako govori, ne pozna niti programatičnega stališča naše stranke, kakor se je ponovno, zadnjikrat v Celju, povedalo, niti dejanskega razpoloženja v njej. Poslednji dogodki so tako vplivali kakor na druge

tako tudi na naše pristaše, da lahko rečemo, da je med nami več bolj resničnega ter resnega republikanstva, nego ga je zadnji čas bilo v Radičevi stranki, kjer so kar iz rokava sipali različne monarhistične izjave.

Mi smo vedno bili resni in dosledni politiki in smo rekli, da nam je prvo: samostojnost Slovenije v jugoslovanski državi in da pomenita centralizem in nadvlada, najsi bosta v republikanski ali monarhistični posodi, smrt za našo slovensko samobitnost.

Proti vsaki oviri suverene narodove volje.

Ako je sedaj v naših vrstah tako visoko narastlo število republikancev, potem gre to na račun onih, od katerih bi se to moglo najmanj pričakovati. Ravno minoli dogodki so sami, avtomatično, z nevdržno silo agitirali za republikanstvo, ker je narod videl, da se ovira na potu do avtonomije ali federalizma ali kakor že hočete imenovati obliko samostojnosti Slovenije, ki jo hočemo doseči v sporazumu s Hrvati in Srbi. In ako se bo na ta način, kakor se je začelo, nadaljevalo, potem danes slovesno izjavljamo, in smo prepričani, da zato dobimo tudi odobrenje naše najvišje instance, velikega zbora strankinih zaupnikov, mi izjavljamo: Narodna volja mora biti v naši državi prvi vladar! Narodni volji ne sme nihče zastavljati svobodne poti. In ako se ji zastavlja, potem smo enodušne volje, da tudi za to najdemo, v zvezi s svojimi političnimi prijatelji med Srbi in Hrvati, mirnim, zakonitim in ustavnim potom potrebnega leka. Za nas velja: Državni in narodni interesi nad vse drugo!

Težke in usodne morajo biti razmere, ako mi tako govorimo, ki smo doma in po svetu znani kot mirna, resna, konstruktivna, v resnici državotvorna stranka. In ako naša stranka tako govori, potem

vsakdo ve, da bo besedam sledilo tudi dejanje, da bo šla brez ozira na levo in desno za svojim ciljem in da ne bo vsak dan spreminjala svojih izjav in svojega stališča.

To so naše dobro premišljene besede in nihče nima prava o njih dvomiti, niti Radić, najmanj v Radićevi kletki zaprta slovenska prepeličica, ki je zadnjih pet let nemirno frfotala od njive do njive ter nazadnje obsedela pri Hrvatih.

Potem takem je jasno, da nobenega pristaša SLS agitacija Radićeva in naših republikancev ne bo motila. Na tako veternjaštvo noben politično izobražen človek ne bo nasedel.«

Radić nosi sokrivdo.

Kaj naj šele rečemo o Radićevi taktiki (načinu boja) v belgrajski skupščini? Ko je poslal g. Radić svoje poslance v Belgrad, je postajal obenem tudi vsak dan drugih misli in nazorov. En dan je hvalil kralja in grdil vlado, drugi dan je napadal kralja in hvalil vlado. Ko bi pameten politik moral najbolj molčati, je g. Radić vseprek govoril in s tem obteževal položaj vlade. Da je Davidovićevega vlada morala sredi plodonosnega dela za sporazum in gospodarski napredek države oditi, nosi veliko sokrivdo tudi Radićeva stranka oziroma Radić sam. Saj je Radić v stranki neomejen gospodar, tako da v njej ne sme imeti noben drugi svojega mišljenja. Politična vprašanja je treba reševati s pametjo, ne pa s kilometrskimi govori, kakor se zdi, da je mišljenje g. Radića. Zato tudi za g. Radića in njegovega Prepeluha v Sloveniji ni mesta. V Sloveniji hočemo resnih politikov.

Stranka umirajočih.

Pucljeve samostojneže bi mi zelo radi pustili na miru, zakaj bolnika, ki je na tem, da kmalu izdihne, vsakdo nerad vznemirja. Njihova stranka gre stalno navzdol in pri teh volitvah ji bo zapel mrtvaški zvonec. Toda niti na smrtni postelji ne morejo premagati svoje surovosti in še zmerjajo. Vsak teden nako-pičijo celo vrsto psovk in laži v »Kmetijskem listu«, kot pripravo na smrt 8. februarja pa so zbrali svoja natolcevanja in obrekovanja v en šopek in ga podali slovenskemu narodu — v slovo. Izdali so knjižico z naslovom: »V boj za kmetško vlado«. Na vrh so naslikali štiriperesno deteljico kakor opomin, da je težko najti v tej knjižici pametno misel, kakor je tudi med deteljo štiriperesna le redka stvar. Nekateri so mnenja, da je celo to odveč, ker ni notri nobene misli.

Katera stranka je gosposka stranka?

Slovensko ljudsko stranko štejejo v tej knjižici za gosposko stranko, sami sebe pa za kmetško. Poglejmo, kako je s to stvarjo. Ali je njen voditelj bivši minister Pucelj kmet? Vsi vemo, da je po poklicu mesar. Kaj je bil poprej, predno je z Žerjavovo pomočjo ustanovil samostojno kmetijsko stranko? Bil je podpredsednik Žerjavove liberalne stranke, torej najbolj gosposke stranke, kar se jih da misliti.

Kdo so člani samostojne kmetijske stranke? Poglejmo le malo okrog sebe po deželi. Ali niso v njej predvsem tisti, ki se jim zdi imenitno, če sede skupaj z gospodo in ki so bili v prejšnjih časih liberalci. Ta kmetška gospoda hoče komandirati kmete zraven pa našo stranko zmerja z gosposko stranko.

Ali je Slovenska ljudska stranka gosposka stranka? Kdo so njeni člani? Zastopniki vseh stanov, kmetov in delavcev, obrtnikov in izobražencev. Vsak, kdor priznava krščanska načela tudi v javnosti, kdor priznava delu njegove pravice, kdor priznava, da je treba našo državo pošteno urediti in tako, da bodo zadovoljni vsi narodi, tisti je lahko pristaš SLS. Kdor pa hoče živeti brez dela in samo od žuljev drugih ljudi, ta seveda naj gre v kako gosposko stranko, v Žerjavovo ali Puceljevo, to je vseeno. Če je duhovščina na strani naše stranke, je to samo znamenje, da ona dobro pozna težave delovnega ljudstva in da hoče, da pride to ljudstvo do svojih pravic.

Farška bisaga.

Brez te »dober« samostojnež ne izhaja. Zato tudi v svoji brošuri pridno udarjajo in uporabljajo za svojo stranko boj proti spovednici in prižnici. Na pomoč so poklicali celo politično umrlega dr. Ivan Šusteršiča in so se spomnili njegove brošure in njegovih napadov na našo stranko. Noben duhovnik se seveda zaradi napadov v kakih samostojnih bukvicah ne bo ustrašil povedati resnico ne na prižnici ne v spovednici, zato bi bilo tudi vsako odgovarjanje na take napade brezpredmetno. — Ko govori o agrarni reformi, se mora obregniti seveda tudi ob ljubljanskega škofa, ne da bi povedal kraj in kje je škof govoril proti pravični agrarni reformi. Govori o nekem pastirskem listu, nalašč pa pozabi povedati, kdaj bi kak tak list izšel.

Pucelj in Belgrad.

V svoji brošurici si izmišljujejo samostojneži, da je »narodna vlada« prodala Belgradu Slovenijo v tistem času po prevratu. S tem v zvezi nakupiči celo

vrsto laži, ki so bile že neštetokrat ovržene. Mislijo si: »Krepko laži, nekaj se bo že prijelo«.

Mi bi samo tole opozorili: Ali ni bil v tistih časih tudi Pucelj med slovenskimi politiki? Saj je bil v prvih časih po prevratu celo podpredsednik Žerjavove stranke. Zakaj ni takrat odprl svojih ust? Čez šest let priti in zmerjati za nazaj je silno poceni. Treba precejšnjega kalina, da bo na tako limanico sedel.

Zanimivejše pa je, od kdaj se g. Pucelj zavzema za samostojno Slovenijo. Ne pozabimo, da je ta gospod in z njim drugi samostojni gospodje glasoval 29. junija 1921 za centralistično ustavo in proti samostojni Sloveniji! Takega človeka ne moremo vzeti danes resno. Naj povedo samostojneži, kako pokoro so opravili za ta svoj greh, naj z dejanji pokažejo, da se hočejo poboljšati! Dokler se zaganjajo v Slovensko ljudsko stranko, ki je bila edina vedno za samostojnost Slovenije, še nič ne kaže na njih izpreobrnitev.

Enkrat je že poskušal Pucelj napadati naše, da so zapravili samostojnost Slovenije, pa je moral zelo hitro utihniti. Kjer se bo torej ustil o tej stvari kak samostojnež, vprašajte za dokaze. Videli boste, da bo vsak utihnil.

Zamenjava denarja.

Naravnost predrzna je trditev, da so naši zamenjali štiri krone za dinar in tako oropali našega kmeta za $\frac{3}{4}$ premoženja. To je storil finančni minister Veljković. Z njim skupaj v vladi so izmed Slovencev sedeli takrat Anton Kristan in dr. Albert Kramer. Nihče pa ni bil v vladi takrat od Slovenske ljudske stranke. In kdo je ta dr. Kramer? To je Žerjavovec, pristaš samostojne demokratske stranke. Takrat pa je bil podpredsednik te demokratske

stranke v Sloveniji sam gospod Pucelj. Naj torej sam sebe prime za nos. Kako naj rečemo takemu človeku, ki napravi zločin in ga hoče potem naprtiti drugim?

Česa naši niso izpolnili?

Kar so samostojneži vedno pripovedovali, to govore tudi v tej svoji knjižici, da namreč naši niso izpolnili svojih obljub danih ob zadnjih volitvah. Kaj so naši poslanci obljubili? Obljubili so, da bodo delali za avtonomijo Slovenije, delali za pravično razdelitev davkov, delali na to, da naši fantje pridejo služiti iz Macedonije domov. Ali more kdo očitati, da se niso naši poslanci za vse to trudili? Nikoli pa niso naši rekli, da bodo te stvari tudi gotovo takoj dosegli. Samostojnost Slovenije mi vendar ravno radi tega zahtevamo, ker vemo, da v Belgradu ni pravice. Zato zahtevamo sporazuma v državi, da ne bodo imeli vojaški krogi povoda bati se nemirov, če bi stali naši regimenti doma. In kdo je bil tisti, ki je našo vlado, ki se je dva meseca trudila, da spelje državo na boljša pota, napadal? Vprav glasilo samostojnežev je zlilo nanjo cele golide gnojnice. Kako naj imenujemo tako ravnanje, če ne hinavščino.

Kadar bomo prišli do sporazuma v naši državi med Srbi, Hrvati in Slovenci, takrat dobimo samostojno Slovenijo. Takrat bo vprašanje naših fantov v Macedoniji rešeno, takrat bodo davki pošteno razdeljeni. Kdor je sedaj za sporazum v naši državi in za rešitev teh vprašanj, naj glasuje s Slovensko ljudsko stranko. Kdor pa je proti temu sporazumu, pa lahko vpije skupno s samostojneži, toda taki ljudje naj potem sami sebi pripišejo posledice.

Osebna dohodnina.

Najhujša rana našega kmetskega ljudstva je osebna dohodnina. Tudi to hočejo samostojneži v svojo korist. Sami priznajo v svoji knjižici, da more vlada samo s parlamentarno večino, torej v narodni skupščini odpraviti ta davek. Vsak otrok ve pri nas, da naša vlada ni mogla delati z narodno skupščino, ker so jo razpustili. Ni pametnega človeka, ki ne bi razumel, da v teh dveh mesecih torej naša vlada sporazuma tega ni mogla odpraviti. Če bi bila na vladi vsaj do 1. aprila leta 1925, ko se sprejema novi proračun, potem pa bi bila vsa stvar popolnoma urejena.

In kdo je sedaj tisti, ki izrablja to nesrečo našega kmeta? Tisti Pucelj, ki je bil skoraj dve leti neprestano minister in sicer minister vlade, ki je imela večino in ki je s to večino tudi v narodni skupščini delala postave. Zakaj mož ni takrat tega naredil, kar danes očita našim poslancem. On v dveh letih ni ničesar storil, naši naj bi to dosegli v dveh mesecih brez parlamenta.

V svoji knjižici govorijo, da je naša stranka kriva, da je osebna dohodnina, ki jo je pobirala stara Avstrija, ostala tudi v Jugoslaviji. Pri tem samostojni možje pozabljajo to: Po prevratu so sedeli v vladi ne samo naši, ampak tudi liberalci, katerih podpredsednik je bil g. Pucelj. Če je kaj napačnega, naj sam sebe strese za ušesa. Vemo pa, da je znašala takrat osebna dohodnina tako malo, da ni bil prizadet od nje skoraj noben naš kmet. Kdo je bil takrat prizadet od osebne dohodnine? V vsaki občini jih lahko seštejete na prstih ene roke. Šele kasneje se je začela vedno bolj iztirjavati osebna dohodnina in ker je bilo valutno razmerje vedno slabše in se način pobiranja ni izpremenil, dasi je sedel Pucelj dve leti v vladi, je danes

zadeta od tega davka skoro vsaka kmetska hiša, zlasti v tistih okrajih, kjer uradništvo nima nobene čuta za ljudske težave.

Klerikalna vlada je zavlačevala zakon proti korupciji.

To novico nam prinaša brošura samostojnežev. V isti brošuri pove, da je mogoče sklepati samo s parlamentarno večino. Da je bilo torej mogoče skleniti ta zakon proti korupciji samo s parlamentom, da pa je bil parlament poslan domov, predno je mogel začeti delati, bodo menda že tudi Puceljevi agitatorji razumeli. Kadar pride pred vas kdo, ki govori o korupciji, vprašajte ga, kateri izmed naših poslancev ima premoženje. Eden glavnih vzrokov, da so bili poslanci odposlani domov, je bil baš strah belgrajskih korupcionistov pred zakonom, ki ga je predložila zbornica naša vlada.

Nespokorjeni.

Kdor se ne spokori, bo pogubljen. Samostojna kmetijska stranka je s svojo knjižico pokazala, da se še ni prav nič spokorila. Ostala je stara stranka kmetskih magnatov, oštarijskih pretepačev in surovih zabavljáčev čez farje. Pokore za strašni zločin nad Slovenijo, kateri so prinesli s centralizmom, še niso napravili. Če bi tudi za volitve Pucelj potresel svojo glavo s pepelom in bi se njegovi kandidati oblekli v raševino, bo vendar ta knjižica, ki so jo izdali, pričala, da so ostali nespokorjeni centralisti. Kakor je bilo žalostno življenje te stranke, tako je žalostna tudi njihova zadnja pesem pred smrtjo, ki jih čaka 8. februarja.

Žerjavovi liberalci.

Po prevratu so slovenski liberalci mislili, da bodo naenkrat splezali navrh. Da jih ne bi slovensko ljudstvo prepoznalo, so si naredili novo ime **demokratov**. Toda volk izpremeni svojo dlako, ne izpremeni pa svoje narave. — «Država je Bog», je bogokletno vzkliknil nemški modrijan in liberalizem po vseh državah na Nemškem in na Francoskem, v Italiji in v Avstriji se je držal tega načela. Slovenski liberalci niso v tem prav nič zaostali. Nismo pozabili, da je svoj čas njihov voditelj pisal, da so cerkve po naših hribih znamenje naše sužnosti. Hotel je reči, da nas katoliška vera drži v sužnosti. Vedno pa so bili navdušeni liberalci za centralistično državo. Kako so delovali proti deželnemu odboru v časih pred vojno, vedo starejši naši somišljeniki!

Po prevratu tedaj so liberalci menjali svoje ime, ostali pa so stari sovražniki vsega, kar je verskega, prav tako pa so ostali častilci centralistične države. Poprej so gledali pobožno proti Dunaju, danes se pa klanjajo pred Belgradom.

Očetje sedanjega centralizma.

Ko se je začelo v naši državi delo za ustavo, so liberalci pod vodstvom dr. Žerjava storili vse, da bi se tudi slovensko ljudstvo izjavilo za centralizem. Pri volitvah novembra meseca 1920 se jim je res posrečilo, da so s pomočjo samostojnežev, katerih pravi oče je vprav dr. Žerjav, spravili v Narodno skupščino, ki je odločevala o ustavi, večino slovenskih centralističnih poslancev, da je bila centralistična ustava tudi v resnici z njihovim sodelovanjem sprejeta. 29. junija 1921, dan, ko se je glasovalo za takoimenovano vidovdansko ustavo, pod katere centralističnimi težnjami

danes ječita slovenski in hrvatski narod, bo ostal za vedno zapisan kot črn dan v zgodovini slovenskega naroda. Te krivde ne izbriše s sebe nikoli več slovenska demokratska stranka.

Udarec za udarcem.

Ko so imeli centralistično ustavo v rokah, potem so z lahkoto opletali z bičem po hrbtu slovenskega človeka. Vse se je odločevalo v Belgradu in belgrajska večina ni vprašala in še danes ne vpraša, kaj koristi in kaj škoduje slovenskim deželam. Da bi se nihče kdaj ne upal vreči centralistične ustave, so sprejeli zakon o zaščiti države. Ta zakon visi nad vsem prebivalstvom, da se ne upa prosto izraziti in prosto delati. Tisti, ki največ vpijejo o svobodi, so svobodo vsem prebivalcem v državi omejili, da morejo brez skrbi iz Belgrada vladati. Zavarovati so se hoteli tudi z močno armado. Po vojni je vsakdo mislil, da se vendar zmanjša neznosno breme militarizma. Toda ne! Naši liberalci so glasovali za tak vojni zakon, ki dela našo državo za najbolj vojaško državo med vsemi malimi državami Evrope. In ko je bil ta zakon predložen zbornici, se je liberalcem še premalo zdelo in so hoteli še huje pritisniti ljudstvo z vojnimi dajatvami.

Orjuna.

Pa niti pod zaščito generalov se ne čutijo dovolj varne. Izmislili so si organizacijo, katera naj bi jim še bolj zvesto služila. Imenovali so jo Orjuna. Zbrali so v to organizacijo nekaj mladih ljudi, ki se v svoji nepremišljenosti navdušujejo za centralistično državo, pridružila pa se je cela vrsta pravih zločincev, ki ogrožajo varnost imetja in življenja. Celo liberalni sodniki so morali že lepo število Orjuncev zapreti.

Odveč bi bilo spominjati na zverinski umor delavca Fakina v Trbovljah ali na napad na delavca Juvana, ki so mu strli prste na roki, ker ni hotel poljubljati orjunskega znaka. S to organizacijo hočejo slovenski demokratje tudi ob sedanjih volitvah strahovati naše ljudstvo. Izvedeli pa bodo, da naše ljudstvo ne klone tudi pred takim nasilstvom.

Gospodarstvo.

O gospodarstvu govore ti ljudje. Kadar ne vedo na shodih ničesar povedati in ko ne morejo zagovarjati svojih strašnih dejanj, začno govoriti in pisati, da je prvo gospodarska povzdiga naših dežela. Kažejo na fabrike, ki so se sezidale v zadnjem času in na svoje banke, ki jih kar mrgoli po mestih in na deželi. Od tega «gospodarskega dela», pa seveda nima ničesar ne delavec ne kmet, ne obrtnik, ampak samo nekaj velikih podjetnikov in oderuhov. To je gospodarsko delo, ampak delo samo za nekatere. Pri vsem tem delu pa naš kmet omaguje pod davčnimi bremenami in se delavcu namesto bolje, godi vsak dan slabeje. To je liberalno gospodarstvo.

Zamenjava kron v dinarje.

Še enega gospodarskega dela liberalcev v Sloveniji ne smemo pozabiti. V tisti dobi, ko je sedel v belgrajski vladi Žerjavov najboljši prijatelj Slovenec dr. Albert Kramar so zamenjali v velikansko škodo naših pokrajin štiri krone za en dinar. Nič ni pomagalo, da so naši opozarjali, kako ogromno škodo to povzroča našim pokrajinam. Tri četrtine našega premoženja je bilo na ta način uničenega po liberalnem gospodarstvu. Pa bodo še prišli in vpili, da so oni za gospodarsko politiko.

Preganjanje učiteljstva in uradništva.

Nasilnost, to je eden poglavitnih znakov Žerjavovih demokratov. Komaj so zlezli v okrilje Pašičeve brade in je sedel neizvoljeni dr. Žerjav v Pašič-Pribečevičevo vlado, že so se začela preganjanja. Kot pristni liberalci so se spravili najpoprej na cerkvene družbe. Prepovedali so v šolah Marijine družbe in hoteli zabraniti pristop v druge katoliške organizacije. Čez nekaj dni so malo odnehali, ker so se spomnili, da smo pred volitvami.

Strašno jezo imajo zlasti na krščanske učitelje. Učitelj, ki misli, kakor misli slovensko ljudstvo, jim je trn v peti. Vse nadzornike krščanskega mišljenja so takoj odstavili. Učitelje, ki so bili stalno nastavljeni, so premestili v druge kraje, da jih s tem kaznujejo za njihovo krščansko prepričanje. Nič jim ni mar, da so sami teptali s tem svoje lastne zakone.

Suženjstvo je veleizdaja.

Malo pred smrtjo je nepozabni dr. Krek izrekel znamenite besede: «Suženjstvo je veleizdaja». — Če gledamo danes po Slovenskem, vidimo, da so največji sužnji tisti, ki se krivijo pred velesrbi, ki kradejo milijarde iz državnih kas. Svoj lastni narod zataje samo, da so z njimi zadovoljni belgrajski tatovi. Ti sužnji v slovenski demokratični stranki so veleizdajniki slovenskega naroda. So pa tudi največji veleizdajniki cele države. Kdor škoduje svojemu lastnemu narodu, kdor zataji svojo rodno mater in se udinja drugim za sužnja, ta je zmožen vsakega zločina, tudi veleizdaje nad državo.

Le človek, ki nima nobene časti v sebi, le suženjska duša bo mogla iti 8. februarja na volišče za te slovenske demokrate Žerjavovega kova.

Sovraštvo proti veri.

Slovenski svobodomiselci so sicer razbiti na razne stranke, vsi pa so verni učenci ranjkega voditelja dr. Tavčarja, ki je rekel, da so cerkve po naših hribih znamenja naše sužnosti. Na stara leta je mož uvidel, da je kakor kozliček, ki se zastonj zaganja v Petrovo skalo, njegovih učencev pa to ni izučilo. Polovico svojega dela posvečujejo sedanji liberalci boju za velesrbski centralizem, polovico pa boju proti Cerkvi. Če pogledate njihove časopise, tedaj najdete v vsaki številki, kako smešijo papeža, škofe in duhovščino. Norčujejo se iz cerkvenih obredov in neštetokrat se obregnejo tudi ob verske resnice same.

Bogoklestva Žerjavovih časopisov.

V naslednjem hočemo pokazati samo nekaj primerov, kako divjajo v svojih listih, da jim ob taki priliki, ko bodo igrali pobožnjake, lahko pokažete ogledalo njih hinavščine.

Iz Boga se norčujejo takole: »Morda ne veš, da je bila leta 1848 odpravljena desetina samostanom in farovžem, toda Cerkev si je znala pomagati ter ni ubožala. Zatekla se je h klerikalizmu po geslu:

Naj že Bog je, kar kdo hoče,
nekaj mora biti,
da bi bilo nam mogoče
kmete z njim krotiti.

(»Slov. narod« št. 245, 1924.)

Marijo zasmehuje Žerjavov list s temi besedami: »Morda še ne veš, da smo šele v prejšnjih desetletjih dobili na Kranjskem dve novi Mariji. Prvo Marijo

Pomagaj na Brezjah, drugo Marijo Lurško pod Gorjanci. V obeh cerkvah so se delali čudeži, ki nesejo.« (»Slovenski narod« štev. 245, 1924.)

Nauk o odpustkih smeši isti list s sledečimi neresničnimi trditvami: »Morda ne veš, da je sebična in moralno do skrajnosti pokvarjena hierarhija (t. j. škofje in papež) spačila Kristusove nauke tako, da množi svoje imetje celo s tako profanacijo (t. j. onečашčenje) verskega čuta, kakor je kupčevanje z odpustki. Menihi so prodajali in prodajajo še danes odpustke po »stalnih cenah« tudi za bodočnost, t. j. za grehe, ki jih je dotični spokorjenec šele hotel storiti. (»Slovenski narod«, dne 9. novembra 1924.) — Ni treba pripominjati, kakšna neumnost je ta trditev liberalnega časopisa. Vsak ve, da še nobenega »odpustka« ni kupil v cerkvi, ampak kvečjemu pri lektarju pred cerkvijo.

Posebno radi imajo naši svobodomiselci hudiča. Ker se ga boje, ga seveda vztrajno taje. Samo par primerov. »Slovenski narod« z dne 9. novembra 1924 takole piše: »Cerkvena gospoda prepoveduje vernikom pod smrtnim grehom čitanje tistih časopisov, ki skušajo ljudi prepričati, da so vse legende (t. j. pobožne pripovedke) o hudiču in peklu samo izmišljeno in duhovito prikrojeno sredstvo za pobijanje resnice.«

Včasih pograbijo tudi bolj na debelo in kar naenkrat naštejejo celo vrsto verskih resnic ter se iz njih ponorčujejo. Tako spet isti »Slovenski Narod« dne 9. novembra 1924: »V katoliški cerkvi je vsepolno obredov, predpisov in določb, za katere niso vedeli ne Kristus, ne njegovi apostoli«. Med te našteva verske resnice o poslednjem olju, vica, češčenje Matere božje, o odpustkih in o Brezmadežnem spočetju Marijinem. — Kadar bodo tajili svoje brezverstvo, povejte jim, kaj piše Žerjavov list.

Posebno jih bodejo misijoni. Dne 15. marca je «Jutro», ki je vodilni liberalni list, priobčilo dolg članek ves poln sovraštva proti misijonom. Ker ga ne moremo radi obsega priobčiti celega, samo nekaj za zgled. Takole piše: »Misijonski duhoven ima najprej par dni v pestrih barvah slikati strahove peklenškega ognja. To stori v gledališkem slogu, kakor se je naučil svojo vlogo. Mož kriči, tuli, javka in obrača besede, da pritisne na vernike. Ko se obrne stran, se smeji iz srca zarukanim kmeticam in kmetom. In reveži verjamejo.« — Te besede kažejo vse besno sovraštvo takoimenovanih slovenskih demokratov proti Cerkvi, ki razkriva njihove brezbožne namene.

Vse to bogokletstvo pa presega poleg »Jutra« najbolj umazani in brezverski list, ki ga izdaja dr. Žerjav, Domovina, ki piše v št. 18 letošnjega leta: »Namesto poganske božje trojice, ki so jo tvorili Zevs, vladar nebes, Pluton, bog podnebja, in Pozejdon, vladar morja, je kmalu nastopila (v krščanstvu namreč, op. ur.) krščanska trojica Očeta in Sina in Sv. Duha; Hero, mater olimpskih bogov, je nadomestila Marija, ostale poganske bogove pa so odtehtale legije krščanskih svetnikov in svetnic... Bil je sicer hud odpor pri pravovernih proti vsiljevanju poganstva v krščansko bogoslužje.«

»Domovina« torej razglša, da je sv. Trojica, Mati božja in svetniki — poganstvo, malikovalstvo, izmišljeni bogovi in boginje, kot so bili Zevs, Pluton, Pozejdon in Hera.

Zelo boli Žerjavove prijatelje sveto leto, ki je napovedano za 1925. 1. julija 1924 se že imenovani »Slovenski narod« takole bogokletno norčuje: »Kebrovo leto je zadnja postaja na Križevem potu in prihodnje bo sveto. V pratiki ne bo več svetnikov in svetnic in nihče ne bo praznoval godu, tem-

več bo vsa rdeča in god bodo imeli vsi ljudje hkrati celo leto. Svetniki so namreč leseni in ne pomagajo nič, zato jih je treba zbrati v kupe, da prosijo za nas in našo deco. Po zemlji bodo hodile procesije. Visoka odlikovanja se odpravijo in umaknejo škapulirjem in rožnim vencem. Brez procesij ni dežja, brez dežja ne raste trava in ne rodi žito, brez solidarnosti in enotne fronte svetnikov in svetnic božjih ni božje pomoči in brez veseljne odveze vseh grehov, ki jo namerava pokloniti mati Cerkev prihodnje leto sestradanim trpinom, ne more biti blagoslova v hiši, ne polne sklede kislega zelja na mizi. Tako so sklenili sveti oče v Rimu rešiti človeški rod vsega hudega.«

Ker sovraži vse, kar je krščanskega, seveda proslavlja svobodomiselno časopisje vse, kar je brezverskega. »Jutro« je dne 29. februarja 1924 napisalo slavospev na češkega svobodomiselca Macharja, ki je napisal o krščanstvu knjigo »Strup iz Judeje«, takole: »Stopil je pred narod in teptal po starih svetinjah, ki so jih drugi po božje častili. Njemu so se iskriale oči in je rušil stebre klerikalizma s »Strupom iz Judeje« in z »Rimom« (t. j. s knjigo, ki se norčuje iz Rima).«

Kdor nima vere, seveda tudi nima smisla za versko življenje. Kakor znano, se zida v Ljubljani dom, kjer naj bi se zbirali k duhovnim vajam verniki, ki se hočejo odtegniti za nekaj dni svetnemu hrušču. Nihče ne bo kakega liberalca gonil v tak dom, niti silil, da mora zato kaj prispevati. Vendar so v »Domovini« (štev. 44, l. 1923) napisali cel članek poln sovrašтва, da se ne bi kaka liberalna ovčica v takem domu izpreobrnila.

Skoro odveč je, če povdarimo pri teh ljudeh, ki sovražijo tako besno vse, kar je verskega, da sovražijo tudi vse, kar je v kaki zvezi s pa-

pežem. O Rimu je »Jutro« 17. februarja 1924 takole zapisalo: »Ako smo se otresli trinoštva Dunaja, ni vrag, da bi se ne otresli tudi jerobstva in suženjstva papeškega Rima.«

Zakaj proti „farjem“?

Našteli smo vrsto zgledov, kako kažejo v svojem časopisju sovraštvo proti Cerkvi in veri. Našteli smo jih samo nekaj, dalo pa bi se jih navesti še silno veliko. Napisati bi mogli tudi, kako smešijo duhovščino, zlasti ljubljanskega škofa in kako obmetavajo z blatom celo papeža. Opustiti pa moramo te stvari, ker bi sicer naša knjižica preveč narasla. Vsak pameten človek pa ve, da napadajo duhovnike samo zato, da bi zmanjšali njih vpliv na versko življenje našega ljudstva. Zakaj n. pr. ne napadajo na tak način učiteljev, advokatov i. dr. izobraženejših stanov, saj je vendar med njimi vsaj toliko grešnikov, kakor med duhovščino. Nasprotno: Žerjavovi časopisi hvallijo največje nemoralnosti, s katerimi sicer obrekujejo duhovnike.

Pribičević ni smel zaos'ati.

Sovraštvo do Cerkve je pokazala takoj ob nastopu tudi sedanja Pašić-Pribičević-Žerjavova vlada. Komaj deset dni je bil Pribičević minister prosvete, že je izdal naredbo, s katero preganja Marijine družbe, ki so cerkvena organizacija. 14. novembra 1924 je odredil, da učenci državnih šol v Kraljevini SHS ne smejo vstopati v Marijine družbe oziroma, da morajo iz njih izstopiti. Pristavil je, da je ta odredba takoj pravomočna. V Sloveniji si liberalci do 8. februarja še ne upajo izvrševati te naredbe, ker se boje za glaso-

Kaj pa samostojneži?

Kdo je oče samostojne kmetijske stranke na Slovenskem? Nihče ne taji, da dr. Žerjav. Voditelj samostojnežev Pucelj je bil svojčas celo podpredsednik slovenske liberalne stranke, katere predsednik je sedaj Žerjav. Res je, da marsikak nezaveden samostojnež še hodi v cerkev in opravlja svoje verske dolžnosti, vendar pa ne smemo pozabiti, da gredo, kadar gre proti Slovenski ljudski stranki in proti verskemu življenju, njih voditelji vedno skupaj z najbolj zagrizenimi svobodomiselci. Koliko gnojnice zlije njih »Kmetijski list« na duhovščino, ni treba opisovati. Kdor sliši te ljudi govoriti po gostilnah in žganjarijah, ve, s kom ima opraviti in ve tudi, kje so se te surovosti proti Cerkvi navzeli. Učitelj njih umazanega govorenja so Žerjavovi listi: »Jutro«, »Slovenski narod« in »Domovina«.

Radićeva pobožnost.

Radićeva stranka je skozi in skozi hrvatska in bi se pravzaprav na Slovenskem ne imelo o njej pisati. Ker pa je Radić dobil pri nas vendar le nekaj častilcev, naj s par besedami povemo, kaj mislimo o Radiću tudi z ozirom na velika kulturna vprašanja, ki jih bo treba reševati v naši državi. Naj bo sedaj, ko ječimo pod centralizmom, ali pa v avtonomni Sloveniji, naj bo v monarhiji ali republiki, vedno bo prišlo na vrh vprašanje, ali naj se v šoli poučuje krščanski nauk, ali pa naj pride do tega, da vržejo pouk o katoliški veri po vzgledu Francozov iz šol. Zmeraj se bo ponovilo vprašanje, ali se sme vtikati država v vprašanje o zakonu in koliko imata tukaj besede Cerkev oziroma država. Samoposebi je umljivo, da bo moral katoličan, če mu je kaj za pravo vzgojo otrok in za krščansko družino, vprašati tiste, ki bodo o tem od-

ločevali t. j. poslance, kako se bodo v tem vprašanju odločili. Ali moremo v tem oziru Radiću zaupati?

Mi povemo samo suha dejstva: Radić je v svojem življenju že veliko stvari govoril in napisal proti Cerkvi. Hrvatski listi so večkrat ugotovili, da je Radić član framasonske lože. On ni nikdar tega zanikal. To pove dovolj.

Tudi v zadnjem času je dovolj jasno pokazal, kaj misli. Hrvatski škofje so izdali pastirski list o svetem letu. Radić je ta pastirski list opsoval na shodu v Krašiću dne 28. septembra 1924 in ta svoj govor tudi priobčil v svojem listu »Slobodni Dom«. Hrvatskim škofom očita v tem govoru, da je njih pastirski list paganski. Norčuje se, češ, da uče, da je več bogov, ker pravijo v tem listu, da je naš Bog Hrvatom pomagal skozi tisoč let, da jih sovražniki niso zatrli. Pri tem zavija besedo »naš«, kakor da bi škofje rekli, da je en Bog hrvatski, drugi pa srbski. Vsak vidi, da je to čisto navadna zlobnost, ki jasno kaže Radićevo sovrašтво proti Cerkvi. Lahko je posamezen duhovnik slab, grešiti more škof, toda radi tega blatiti sveto leto in vso pastirsko okrožnico, more storiti samo izrazit sovražnik Cerkve. V svojih govorih sicer on velikokrat govori o veri, kadar je poldne, celo poziva k molitvi, a zgoraj omenjeni govor jasno priča, da je vse to samo hinavščina.

Naš končni cilj — samostojnost Slovenije.

Slovenska ljudska stranka je že po svojih krščansko-socialnih načelih avtonomistična. Krščansko-socialna načela odklanjajo tako mišljenje, da sme posameznik prisvajati si samovoljno vse pravice nad drugimi, kakor nazore nemškega filozofa Hegla, da je država Bog, to je, da je država sama sebi namen in so torej njeni oblastniki neomejeni gospodarji nad ljudstvom. Državni oblastniki vse, ljudstvo pa nič! To je zaključek tega nemško-liberalnega naziranja, ki vodi do centralizma in absolutizma. Vse krščansko-socialne stranke na svetu odklanjajo tako naziranje in zahtevajo temu nasproti: Ljudstvu pravice in samoodločba!

Zato tudi ni zgolj slučaj ali taktičen maneuver, da je bila in je in bo ostala Slovenska ljudska stranka avtonomistična, da zahteva samostojnost Slovenije in slovenskega naroda v državi, da je za avtonomijo stanov, okrajev in občin, da je za suvereno ljudsko voljo v državi. Čisto v smislu tega programa ljudske volje je načelnik SLS ponovno izjavil na zboru zaupnikov v Celju, dne 11. decembra 1924: «Že enkrat smo ravno v Celju rekli, da smo pristaši čistega demokratizma, to je, da neovirano vlada v državi narodna volja. Volja slovenskega naroda je sedaj: samostojnost v državi! Nihče nima prava, da nas v tem oziru ovira. In če nas ovira, naj si sam pripiše posledice! To je bilo naše stališče včeraj, je danes in bo ostalo za vedno.»

Ker izvira to avtonomistično stališče SLS iz njenih programatičnih načel, zato se SLS razločuje tako od drugih strank, ki se imenujejo avtonomistične, kadar jim to iz taktičnih ozirov kaže in ki menjavajo svoje programe kakor bolnik svoje perilo. SLS je pa bila odnekdaj avtonomistična. Že v Ženevi se je leta 1918 postavil dr. Anton Korošec na federativno (avtonomistično) stališče in je bilo na ženevski konferenci dne 9. novembra med zastopniki Narodnega veća v Zagrebu, Jugoslovanskega odbora v Londonu in srbske vlade dogovorjeno in podpisano, da se prizna Narodno veće v Zagrebu kot vrhovna oblast države Slovencev, Hrvatov in Srbov iz bivših ozemelj avstro-ogrške monarhije in s tem avtonomija Slovenije, kakor je bila zamišljena in določena v Narodnem veću. Taka vlada naj bi ostala v Belgradu za Srbijo, kakor vlada Narodnega veća v Zagrebu in s tem slovenska vlada za Slovenijo v Ljubljani, osnuje naj se le skupno ministrstvo, ki bi vodilo tedaj potrebno zunanjo politiko in priprave za mirovno konferenco in propagando ter skupno obrambo novih meja proti grabežljivim sosedom. Državni posli ostanejo v kompetenci narodnih vlad v dotičnih zemljah. Skupno ministrstvo naj bi tvorilo samo vez med vladami in pripravljalo delo za konstituantno, za demokratično ustavo.

To svoje avtonomistično stališče je zastopala tudi delegacija SLS v Narodnem veću, kjer se je odločno borila proti centralističnim tendencam in je končno tudi Narodno veće po dolgih debatah izrazilo svoje avtonomistično stališče v adresi na kralja od 1. dec. 1918 dobesedno: «V veljavi naj ostanejo pod kontrolo dosedanji avtonomni in upravni organi, ki naj bodo odgovorni avtonomnemu predstavništvu.» Na to addresso je prišel od regenta odgovor: «Želje in nazore, ki ste mi jih izvolili izraziti, popolnoma sprejemamo jaz in moja vlada.»

Dosledno je zastopala to strankino stališče v narodni skupščini parlamentarna delegacija SLS, «Jugoslovanski klub». Vedno več pristašev je pridobival avtonomistični program SLS tudi v parlamentu, dokler ni postal temeljno načelo za sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci v večini parlamenta, ki jo je imela za seboj Davidovičeva vlada.

Za samostojnost Slovenije gre v boj SLS tudi pri teh volitvah in 8. februarja bode ljudstvo odločevalo, ali je za samostojnost Slovenije ali pa za podložnost slovenskega naroda Srbom oziroma Hrvatom. Prihaja odločilni trenutek v velikem in mogočnem boju, ki ga vodi za samostojnost slovenskega naroda Slovenska ljudska stranka.



...

...

Kazalo.

Na potu za samostojnost	3
Prvi uspehi	5
Markov protokol v Zagrebu	6
Položaj po volitvah l. 1923.	6
Dogovor s Hrvati in muslimani	7
Radić hodi svoja pota	8
Dogovarjanje z radikali	8
Radić ostane doma	9
Uspehi Markovega protokola.	10
Zoper davčne krivice	11
Dohodninski davek in nezabeljen močnik	13
Boj naših poslancev proti dohodninskemu davku	13
Boj korupciji	15
Jugoslovanski klub zahteva zakon proti korupciji	16
Za naše vojake	17
Proti rožljanju s sabljo za politiko miru	17
Naše fante domov!	17
Delo SLS v kmetijskem ministrstvu	19
Kako so skrbeli za kmeta samostojneži in radikali	19
Kako pa zastopniki SLS?	20
Nekatere postavke v novem proračunu	21
Štajerske posojilnice	21
Mlekarska in kmetijska šola	21
Regulacije rek in hudournikov	21
Poljedelski krediti	22
Vinska kriza in vinogradništvo	25
Anketa o vinski krizi v Belgradu	26
Poljedelske ankete	26
Robež in Mala Loka	27
Zadružništvo	28
Podpore za poškodovance po uimah	29
Avtonomna carinska tarifa	30
Delo SLS v ministrstvu za agrarno reformo	31
V Sloveniji	31
Druge pokrajine naše države	33
Delo SLS v železniškem ministrstvu	35
Nabava tračnic	35
Poprava vagonov in lokomotiv	39
Dolgovi	41
Dogotovitev začetih železnic in trasiranje novih	41

Revizija zakona o prometnih uslužbencih in revizija uredbe o razvrščanju	48
Pravilnik za pomožno osebje in delavce	44
Pravilnik za premije	45
Pravilnik za dnevnice, potne in selitbene stroške, kilometrino, pavšale itd.	46
Pravilnik za vozne olajšave	46
Humanitarni fond	50
Železničarska šola	51
Železničarski domovi	51
Prehrana pasivnih krajev	52
Delo SLS v ministrstvu prosvete	54
Za delavce	56
O Radiću	58
Vsakemu svoje	59
Hrvatska agentura v Sloveniji	60
Kakšno je Radićevo republikanstvo	60
Radićev vzor: monarhija po angleškem vzorcu	61
Radić pravi: Kralj nam je potreben	62
SLS in republikanstvo	63
Proti vsaki oviri suverene narodove volje	64
Radić nosi sokrivdo	65
Stranka umirajočih	66
Katera stranka je gosposka stranka	66
Farška bisaga	67
Pucelj in Belgrad	67
Zamenjava denarja	68
Česa niso izpolnili	69
Osebna dohodnina	70
»Klerikalna vlada je zavlačevala zakon proti korupciji«	71
Nespokorjeni	71
Žerjavovi liberalci	72
Očetje sedanjega centralizma	72
Udarec za udarcem	73
Orjuna	73
Gospodarstvo	74
Zamenjava kron v dinarje	74
Preganjanje učiteljstva in uradništva	75
Suženstvo je veleizdaja	75
Sovrašтво proti veri	76
Bogokletstva Žerjavovih časopisov	76
Zakaj proti »farjem«?	80
Pribičević ni smel zaostati	80
Kaj pa samostojneži?	81
Radićeva pobožnost	81
Naš končni cilj — samostojnost Slovenije	83